

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤ. ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

Π Τ Υ Χ Ι Α Κ Η Ε Ρ Γ Α Σ Ι Α

Οι κοινωνικές και οι οικονομικές επιπτώσεις της σύγχρονης
μετανάστευσης στην Ελλάδα.

ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ ΑΝΤ. ΜΑΡΙΑ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
ΚΑΦΟΥΣΙΑΣ ΔΙΟΝΥΣΗΣ Αναπλ. Καθηγήτριας

Μ Ε Σ Ο Λ Ο Γ Γ Ι 2 0 1 4

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤ. ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

Π Τ Υ Χ Ι Α Κ Η Ε Ρ Γ Α Σ Ι Α

Οι κοινωνικές και οι οικονομικές επιπτώσεις της σύγχρονης
μετανάστευσης στην Ελλάδα.

ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ ΑΝΤ. ΜΑΡΙΑ (Α.Μ. 13240)

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
ΚΑΦΟΥΣΙΑΣ ΔΙΟΝΥΣΗΣ Αναπλ. Καθηγήτῆς

Μ Ε Σ Ο Λ Ο Γ Γ Ι 2 0 1 4

**Α.Τ.Ε.Ι ΔΥΤ. ΕΛΛΑΔΑΣ – ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ –
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ**

ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Τίτλος Πτυχιακής Εργασίας:

.....
.....
.....

Ημερομηνία ανάθεσης πτυχιακής εργασίας:...../...../.....

	Σπουδαστές	(Επώνυμο)	(Όνομα)	(Αρ. Μητρώου)
1.	A.M.
2.	A.M.
3.	A.M.

Έκθεση Έγκρισης Εισηγητή Εκπαιδευτικού:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Ημερομηνία:...../...../..... Υπογραφή εισηγητή.....

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗ

Οι διαπιστώσεις, τα αποτελέσματα, τα συμπεράσματα και οι πιθανές προτάσεις της παρούσας πτυχιακής εργασίας –εκτός των αναφορών που σημαίνονται ως λήμματα- αποτελούν προσωπικές θεωρητικές ή εμπειρικές διαπιστώσεις του σπουδαστή (σπουδάστριάς) ή της ομάδας των σπουδαστών που την επιμελήθηκαν και δεν απηχούν κατ' ανάγκη τη γνώμη του εισηγητή εκπαιδευτικού, του Εκπαιδευτικού Προσωπικού του Τμήματος Λογιστικής ή του Α.Τ.Ε.Ι. Μεσολογγίου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	8
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ – ΟΡΟΙ

1.1 Μετανάστευση – Ορισμοί.....	11
1.2 Θεωρίες Ειδικών	11
1.2.1 Θεωρία Ανθρωπολόγων.....	11
1.2.2 Θεωρία Ιστορικών	12
1.2.3 Θεωρία Κοινωνιολόγων.....	12
1.2.4 Θεωρία Δημογράφων.....	12
1.2.5 Θεωρία Οικονομολόγων	12
1.2.6 Θεωρία Πολιτικών Επιστημών	13
1.3 Χώρες αποστολής – υποδοχής - Ιστορική αναδρομή.....	13
1.3.1 Χώρες αποστολής	13
1.3.2 Χώρες υποδοχής	14
1.3.3 Κόσμος.....	14
1.3.4 Ελλάδα	17
1.4 Μετανάστες – Είδη και λόγοι μετακίνησης	18
1.4.1 Πρόσφυγες – Αιτούντες άσυλο.....	18
1.4.2 Κατηγορίες μετανάστευσης.....	18
1.4.3 Λόγοι μετανάστευσης.....	19
1.5 Συνθήκες – Συμφωνίες για την μετανάστευση και την πολιτική της ενσωμάτωσης.....	20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

2.1 Κοινωνιολογικές Θεωρίες.....	26
2.1.1 Έλξη – Απώθηση	26
2.1.2 Θεωρία των παγκόσμιων συστημάτων	27

2.1.3 Θεωρία των Δικτύων	28
2.1.4 Θεωρία των θεσμών.....	28
2.2 Κοινωνικές επιπτώσεις στην Ελλάδα.....	29
2.2.1 Συνθήκες διαβίωσης	30
2.2.2 Ξενοφοβία – Ρατσισμός.....	30
2.2.3 Γκέτο.....	32
2.2.4 Ήθη και έθιμα – Ταυτότητα.....	32
2.2.5 Δημογραφικό ζήτημα.....	33
2.3 Ως προς τον μετανάστη	34
2.4 Ζήτημα ενσωμάτωσης.....	34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

3.1 Οικονομικές Θεωρίες	36
3.1.1 Νεοκλασική Θεωρία	36
3.1.2 Ανθρώπινο Κεφάλαιο	37
3.1.3 Νέα Οικονομική Θεωρία	37
3.1.4 Δυναδική αγορά εργασίας	37
3.1.5 Μαρξιστική Θεωρία.....	38
3.2 Οικονομικές επιπτώσεις	38
3.2.1 Θέσεις εργασίας και ανεργία	39
3.2.2 Κοινωνική ασφάλιση	40
3.2.3 Αποταμιεύσεις – εμβάσματα μεταναστών.....	41
3.2.4 Παραοικονομία και παράνομη εργασία.....	42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΡΕΥΝΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

4.1 Οι μετανάστες στην Ελλάδα	43
4.2 Οι οικονομικές μελέτες και έρευνες της μετανάστευσης.....	44
4.2.1 Επίπεδο και σύνθεση ΑΕΠ	45
4.2.2 Οι μισθοί η παραγωγικότητα και η ανεργία	46
4.2.3 Δημοσιονομικά θέματα.....	48
4.2.4 Εμβάσματα.....	49

4.2.5 Κοινωνική ασφάλιση	50
4.3 Οι κοινωνικές μελέτες και έρευνες της μετανάστευσης	52
4.3.1 Εγκληματικότητα.....	53
4.3.2 Η ένταξη των μεταναστών.....	54
4.3.3 Ρατσισμός και Ξενοφοβία.....	55
4.4 Συμπεράσματα.....	57
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	59
Ελληνόγλωσση	59
Ξενόγλωσση.....	61
Ιστότοποι 62	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	63

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΠ	: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
Βλ	: βλέπε
Γ.Γ.Α.Ε.	: Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού
Γ.Σ.Ε.Ε.	: Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας
ΔΤΚ	: Δείκτης Τιμών Καταναλωτή
δρχ.	: δραχμές
Ε.Ε.	: Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Ε.Π.	: Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη
Ε.Κ.Κ.Ε.	: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
ΕΛΙΑΜΕΠ	: Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής
Ε.Ο.Π.	: Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών
Ε.Σ.Υ.Ε.	: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος
εκδ.	: εκδόσεις
ΕΛ.ΣΤΑΤ.	: Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΗΠΑ	: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Ι.Κ.Α.	: Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων
Ι.ΜΕ.ΠΟ.	: Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής
ΙΝ.Ε.-ΓΣΕΕ	: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ
κ.α.	: και άλλα
Κ.Ε.Π.Ε.	: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών
Κ.Ε.Π.Π.Α.	: Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας
κτλ.	: και τα λοιπά
Μ.Μ.Ε.	: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
Ο.Α.Ε.Δ.	: Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
Ο.Γ.Α.	: Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων
ΟΗΕ	: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
πχ	: παραδείγματος χάρη
S.A.M.	: Social Accounting Matrix
S.I.S.	: Schengen Information System
UNHCR	: Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (The UN Refugee Agency)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το ζήτημα της μετανάστευσης, δηλαδή της ανακατανομής του πληθυσμού στο γεωγραφικό χώρο αποτελεί παγκόσμιο και διαχρονικό φαινόμενο. Διακρίνεται σε διεθνή και εσωτερική μετανάστευση και οφείλεται σε λόγους οικονομικούς, πολιτικούς, πολιτισμικούς, περιβαλλοντολογικούς κτλ.

Το σύγχρονο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, με στοιχεία τη γρήγορη μετακίνηση του πληθυσμού και τη διακίνηση του κεφαλαίου, δημιουργεί τεράστια προβλήματα, κυρίως οικονομικά, εργασιακά και κοινωνικά. Οι πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες στις χώρες προέλευσης των μεταναστών έχουν επιδεινωθεί ραγδαία τα τελευταία χρόνια και οι νομοθεσίες που εφαρμόζονται στις χώρες υποδοχής δεν έχουν προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα. Η Ελλάδα, λόγω και της γεωγραφικής της θέσης, από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, κλήθηκε να αντιμετωπίσει το ζήτημα της διαχείρισης του αλλοδαπού πληθυσμού, κυρίως οικονομικών μεταναστών που εισήλθαν σε αυτή, αναζητώντας μια καλύτερη τύχη.

Αναμφίβολα συμπεραίνεται ότι όσο η φτώχεια και οι πολιτικές ταραχές θα αυξάνονται στον κόσμο, τόσο η Ευρώπη και ιδιαίτερα η Ελλάδα, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, θα δέχεται κύματα προσφύγων και οικονομικών μεταναστών. Είναι γεγονός λοιπόν, ότι η μη έγκαιρη χάραξη μεταναστευτικής πολιτικής και διαχείρισης του φαινομένου αυτού, καθόρισε και καθορίζει τις εξελίξεις στο μεταναστευτικό ζήτημα της χώρας μας.

Καραγιάννη Μαρία

Μεσολόγγι, 2014

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε αυτή την πτυχιακή εργασία, κλήθηκα να αναλύσω, να αναπτύξω, να μελετήσω και να δώσω τις δικές μου απόψεις και συμπεράσματα σχετικά με τις οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις που φέρει η σύγχρονη μετανάστευση στην Ελλάδα.

Σκοπός της εργασίας αυτής, είναι να μελετηθούν και να αναπτυχθούν οι επιπτώσεις της μετανάστευσης στην Ελληνική κοινωνία σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο. Η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται παρουσιάζει με αρτιότητα το πρόβλημα και στοχεύει στην ανάπτυξη ολομερών συμπερασμάτων και ιδεών.

Αρχικά στο πρώτο κεφάλαιο εξετάζονται ορισμένες βασικές έννοιες και ορισμοί του φαινομένου της μετανάστευσης, καθώς και θεωρίες ειδικών περί μετανάστευσης ώστε να έχουμε μια πιο σφαιρική εικόνα του φαινομένου. Στη συνέχεια γίνεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή των μετακινήσεων του πληθυσμού παγκοσμίως και πιο συγκεκριμένα στην Ελλάδα. Αναφέρονται τα διαφορετικά είδη των μεταναστών και οι λόγοι της μετακίνησής τους καθώς και οι παγκόσμιες συνθήκες και συμφωνίες για την μετανάστευση και την πολιτική της ενσωμάτωσής τους στις εκάστοτε κοινωνίες.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, αναλύονται οι κοινωνικές επιπτώσεις της μετανάστευσης, αρχικά με θεωρητική προσέγγιση και στη συνέχεια, πιο ειδικά τις κοινωνικές επιπτώσεις όπως βιώνονται στην Ελληνική Επικράτεια. Εξετάζονται οι συνθήκες διαβίωσης, η ξеноφοβία και ο ρατσισμός, η δημιουργία γκέτο, τα ήθη και τα έθιμα των μεταναστών και γηγενών καθώς και το ζήτημα της ενσωμάτωσης των μεταναστών στην κοινωνία.

Συνεχίζοντας στο τρίτο κεφάλαιο αναφέρονται οι οικονομικές θεωρίες του φαινομένου όπως αναπτύχθηκαν και διαμορφώθηκαν από ειδικούς. Αναλύονται οι οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης στην ελληνική κοινωνία στους τομείς της ανεργίας και των θέσεων εργασίας, της κοινωνικής ασφάλισης, των αποταμιεύσεων και των εμβασμάτων των μεταναστών, της παραοικονομίας και της παράνομης εργασίας.

Τέλος στο τέταρτο κεφάλαιο, χρησιμοποιώντας δεδομένα από μελέτες και έρευνες ειδικών επιστημόνων και συγγραφέων που φέρει η μετανάστευση στο οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο μιας κοινωνίας, καταγράφονται απόψεις και συμπεράσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ – ΟΡΟΙ

1.1 Μετανάστευση – ορισμοί

Το φαινόμενο της μετανάστευσης είναι ένα μεγάλο και πολύπλοκο ζήτημα που απασχολεί ερευνητές πολλά χρόνια. Με την πάροδο των καιρών, την αλλαγή των οικονομικών και πολιτικών συστημάτων, οι ιδιαιτερότητες του φαινομένου έχουν μεταβληθεί.

Η εννοιολογική σημασία της μετανάστευσης διαφοροποιείται στον χώρο και τον χρόνο. Μέχρι στιγμής δεν υφίσταται ένας κοινά αποδεκτός ορισμός της μετανάστευσης στην Ε.Ε. με συνέπεια να δυσκολεύεται το έργο καταγραφής και σύγκρισης διαφόρων αποτελεσμάτων για ανάλυση. Πολλοί μετανάστες έχουν την εθνικότητα της χώρας – δέκτη και πολλοί είναι παράνομοι. Οι παράγοντες που συμβάλλουν στην ανάπτυξη του φαινομένου ποικίλουν και εξαρτώνται από κοινωνικούς, οικονομικούς, πολιτικούς, πολιτισμικούς και θρησκευτικούς λόγους. Τα προβλήματα που απορρέουν από το φαινόμενο αυτό είναι πολλά και παγκόσμια.

Έτσι λοιπόν, σε ένα γενικό πλαίσιο, ως μετανάστευση ορίζεται η φυσική μετάβαση ατόμων ή ομάδων ατόμων από μια κοινωνία σε μια άλλη ή κάθε γεωγραφική μετακίνηση μεγάλου αριθμού ατόμων ή η μεταφορά ανθρωπίνου και εργατικού δυναμικού από μια περιοχή σε κάποια άλλη.

1.2 Θεωρίες ειδικών

Πολλοί ερευνητές έχουν αναπτύξει θεωρίες για το φαινόμενο της μετανάστευσης, προσεγγίζοντας το από διαφορετικές οπτικές. Οικονομολόγοι, κοινωνιολόγοι, ιστορικοί, ανθρωπολόγοι, πολιτικοί αναλυτές προσπάθησαν να προσδιορίσουν τους παράγοντες που προκαλούν την μετανάστευση και τις επιδράσεις που έχει αυτή στην κοινωνία και τους ανθρώπους. Μερικές από αυτές παρατίθενται παρακάτω.

1.2.1 Θεωρία Ανθρωπολόγων

Τα ζητήματα τα οποία θίγουν οι Ανθρωπολόγοι, έχουν ως κύριο άξονα τις πληροφορίες που φέρουν οι μετανάστες, τα κοινωνικά και πολιτιστικά πρότυπα της περιοχής στην οποία μεγάλωσαν. Παρατηρούν πως η συμπεριφορά τους επηρεάζει τα άτομα στην κοινωνία υποδοχής και στη συνέχεια πως επηρεάζονται οι ίδιοι (μετανάστες) από την συμπεριφορά αυτή. Ερευνούν το αντίκτυπο της μετανάστευσης στις κοινωνικές

σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων που βρίσκονται στο ίδιο πολιτιστικό πλαίσιο. Ως τελικό σκοπό, οι Ανθρωπολόγοι έχουν τον συνδυασμό των διαπολιτισμικών σχέσεων μεταξύ των λαών, εστιάζοντας πιο βαθιά από το πότε, το ποιοι και το γιατί μεταναστεύουν κάποιοι.

1.2.2 Θεωρία Ιστορικών

Η ιστορική προσέγγιση προηγείται των αναλύσεων για την διαδικασία της μετανάστευσης. Οι Ιστορικοί περιγράφουν τις συνθήκες που διαμορφώθηκαν στις περιοχές που εγκαταστάθηκε το μεταναστευτικό πλήθος, την εξέλιξη των κοινωνιών καθώς και των ίδιων τους των ταυτοτήτων. Ρωτούν ποιοι μετακινούνται ,γιατί και πότε και γιατί κάποιοι μένουν σταθεροί σε έναν τόπο. Δεν εστιάζουν στην συμπεριφορά τους που διαμορφώνεται από τις κοινωνικές υποδομές αλλά εστιάζουν στους μετανάστες μεμονωμένα.

1.2.3 Θεωρία Κοινωνιολόγων

Οι θεωρίες των Κοινωνιολόγων έχουν με τις θεωρίες των Ανθρωπολόγων ένα κοινό στοιχείο, τις κοινωνικές σχέσεις. Η κοινωνιολογική προσέγγιση όμως, είναι ως προς την κοινωνία υποδοχής, ενώ η ανθρωπολογική ως προς την κοινωνία αποστολής μεταναστών. Τα ερωτήματα που τίγονται είναι για τους λόγους εμφάνισης του φαινομένου και πως διατηρείται με την πάροδο του χρόνου. Πέρα από τα αίτια της μετανάστευσης, δίνεται έμφαση και στην διαδικασία ενσωμάτωσης των μεταναστών στην καινούρια κοινωνία και στις εθνικές διαφορές.

1.2.4 Θεωρία Δημογράφων

Οι γεννήσεις, οι θάνατοι και οι μετακινήσεις πληθυσμού είναι τα κύρια συστατικά της αλλαγής της φύσης του. Με αυτό το ζήτημα ασχολούνται οι Δημογράφοι, χρησιμοποιώντας στοιχεία από τις υπόλοιπες θεωρίες. Με ερωτήσεις για το ποιος και πότε μετακινείται δημιουργούν προβλεπτικά μοντέλα με τα οποία μπορούν να αποδώσουν μελλοντικά στοιχεία για την μετανάστευση, τους πολιτισμούς και τις κοινωνίες.

1.2.5 Θεωρία Οικονομολόγων

Όπως και οι Δημογράφοι, έτσι και οι Οικονομολόγοι δημιουργούν προβλεπτικά μοντέλα. Η διαφορά είναι ότι οι Οικονομολόγοι ενδιαφέρονται για τους ευνοϊκότερους μετανάστες για μια κοινωνία. Παραβλέπουν κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες προσεγγίζοντας το ζήτημα μικροοικονομικά. Η εκπαίδευση, η ευημερία και η κοινωνική ασφάλιση είναι ζητήματα που επίσης μελετούν καθώς επιδρούν στην οικονομία.

1.2.6 Θεωρία Πολιτικών Επιστημόνων

Οι Πολιτικοί Επιστήμονες εξετάζουν το ζήτημα της μετανάστευσης υπό το πρίσμα τριών παραγόντων. Ο πρώτος παράγοντας είναι το κράτος υποδοχής των μεταναστών και κατά πόσο μπορεί να ελέγξει τον αριθμό που εισέρχονται σε αυτό, δηλαδή τα σύνορα του. Ο δεύτερος και ο τρίτος παράγοντας είναι ως προς τα όργανα της εξουσίας και το πως αντιμετωπίζεται η μετανάστευση ως ζήτημα εθνικής ασφάλειας και πως επιτυγχάνεται η διαδικασία ενσωμάτωσης στην κοινωνία. Μαζί με αυτά που υποστηρίζουν οι Οικονομολόγοι και οι Κοινωνιολόγοι, προσθέτουν και το ζήτημα της πολιτικής ενσωμάτωσης μελετώντας την κοινωνία υποδοχής και τα ζητήματα ανάπτυξής της.

1.3 Χώρες αποστολής – υποδοχής - Ιστορική αναδρομή

Από τα πρώτα βήματα του ανθρώπου στη συγκρότηση κοινωνιών, ήταν η μετακίνησή του από το ένα μέρος στο άλλο με σκοπό τον βέλτιστο τρόπο ζωής. Οι μετακινήσεις τότε ήταν σαφώς πιο δύσκολες ως προς την μετάβαση από το ένα μέρος στο άλλο λόγω γεωγραφικών εμποδίων (βουνά, θάλασσες κτλ). Οι απαιτήσεις που είχε τότε ο άνθρωπος για την επιβίωση του ήταν κυρίως από την Γη. Έτσι επέλεγαν τόπους που θα μπορούσαν να τους αποφέρουν αγαθά. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι σε σύγκριση με τότε, η μετακίνηση σήμερα από έναν τόπο σε άλλο είναι πιο εύκολη από άποψη τρόπου μετακίνησης και μέσων αλλά οι δυσκολίες παραμένουν και εντείνονται λόγω εμποδίων στα σύνορα του εκάστοτε τόπου. Ο λόγος μετανάστευσης παραμένει ο ίδιος, καλύτερο βιοτικό επίπεδο.

1.3.1 Χώρες αποστολής

Χώρες αποστολής μεταναστών είναι οι γενέτειρες χώρες των μεταναστών από τις οποίες μετακινούνται για οικονομικούς, κοινωνικούς, πολιτικούς και άλλους λόγους και εγκαθίσταται σε άλλο τόπο για μεγάλα χρονικά διαστήματα ή και μόνιμα.

Για τις χώρες αποστολής, οι επιπτώσεις συνδέονται με την αναχώρηση των μεταναστών, η οποία έχει επιπτώσεις στην απασχόληση, την παραγωγή και τους μισθούς, μέσω των εμβασμάτων και τη μελλοντική επιστροφή τους. Τα εμβάσματα που στέλνουν οι μετανάστες από τις χώρες στις οποίες εργάζονται στις χώρες από όπου προήλθαν, ενεργούν θετικά στο βιοτικό επίπεδο των οικογενειών τους, καθώς αυξάνεται το εισόδημά τους, ενώ ταυτόχρονα η αναχώρηση των εργατών, λίγο ή περισσότερο εξειδικευμένων, έχει σαν αποτέλεσμα την ανακούφιση της αγοράς χωρίς να επιδεινώνεται το παραγωγικό επίπεδο. Ακόμη μειώνεται ο αριθμός των ατόμων που αναζητούν εργασία, περιορίζεται η

πίεση από την πληθυσμιακή αύξηση, ενώ όσον αφορά την επιστροφή των μεταναστών σε αρκετές περιπτώσεις συνδέεται με τη μεταφορά των γνώσεων. Το φαινόμενο της μετανάστευσης έχει πολλές φορές αρνητικές επιπτώσεις για τη χώρα αποστολής καθώς αποδυναμώνεται η παραγωγική τάξη που θεωρείται απαραίτητη για την οικονομική τους ανάπτυξη. Οι νέοι ηλικίας από 15 έως 30 χρονών αποφασίζουν πιο εύκολα να μεταναστεύσουν, συντελώντας στη μείωση του ποσοστού γεννήσεων ή γάμων και την αύξηση του ποσοστού γήρανσης του πληθυσμού της πατρίδας τους. Όταν δε η χώρα αποστολής αρχίσει να αναπτύσσεται οικονομικά και βιομηχανικά, η έλλειψη εργατικού δυναμικού των παραγωγικών τάξεων γίνεται εντονότερη. Τέλος, μια βασική αρνητική συνέπεια της μετανάστευσης για τη χώρα αποστολής είναι η οικονομική εξάρτησή της από τη χώρα (ή τις χώρες) υποδοχής των μεταναστών της (Δεδούση, 2013).

1.3.2 Χώρες υποδοχής

Χώρες υποδοχής των μεταναστών είναι οι χώρες στις οποίες μετακινούνται και εγκαθίσταται για ορισμένο ή και αόριστο χρονικό διάστημα οι μετανάστες με στόχο ένα καλύτερο βιοτικό επίπεδο και απολαμβάνουν τα οικονομικά και κοινωνικά της οφέλη, όποτε, όπου και για όσο αυτά είναι διαθέσιμα.

Οι μεταναστευτικές εισροές στη χώρα υποδοχής, έχουν επιπτώσεις στο επίπεδο των αμοιβών, τη λειτουργία της αγοράς και την εξειδίκευση. Η γενική θεώρηση είναι ότι η εργασία των μεταναστών δρα θετικά στο σύνολο της οικονομίας της χώρας, σύμφωνα με την εμπειρία των μεταναστευτικών εισροών προς τις ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες, η οποία έδειξε σημαντικά οικονομικά οφέλη για τις χώρες αυτές. Επίσης αλλάζει η νοοτροπία και η κοινωνική δομή της χώρας καθώς τα άτομα ή οι ομάδες που μεταναστεύουν μεταφέρουν μαζί τους ήθη, έθιμα και τις απόψεις τους για διάφορα κοινωνικά θέματα όπως, η θρησκεία, η παιδεία, η ηθική και οι διάφορες αξίες. Η πολιτιστική, θρησκευτική και γλωσσική διαφορετικότητα των μεταναστών από τους ημεδαπούς έχει ως αποτέλεσμα την συνύπαρξη και αλληλεπίδραση μιας ποικιλίας πολιτισμών στην επικράτεια της χώρας υποδοχής και συνεπώς την επιρροή στους αντίστοιχους τομείς της θρησκείας, του πολιτισμού και της γλώσσας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της διαπολιτισμικότητας είναι οι πολλές περιπτώσεις οικογενειών που αποτελούνται από αλλοδαπά και ημεδαπά μέλη (Δεδούση, 2013).

1.3.3 Κόσμος

Η μετανάστευση προς την Ευρώπη αποτελεί κυρίως μεταπολεμικό φαινόμενο. Στην πρώτη μεταπολεμική περίοδο παρατηρούμε τα πρώτα σημαντικά μεγέθη μεταναστών

ενώ, η οικονομική ανασυγκρότηση κατά την δεκαετία του '60 έφερε νέο κύμα μεταναστών στο πολιτικό πλαίσιο προσέλκυσης εργατικού δυναμικού. Κατά την διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου, η ενδοευρωπαϊκή μετανάστευση γίνεται για λόγους οικονομικούς και όχι πολιτικούς (πρόσφυγες) (Παπαγεωργίου & Τσιρώνης, 2013).

Η μετανάστευση που πραγματοποιείται στην Ευρώπη από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο διακρίνεται σε τέσσερις φάσεις : της μεταπολεμικής προσαρμογής και ανεξαρτητοποίησης των αποικιών, της εργατικής μετανάστευσης, την περίοδο της περιορισμένης μετανάστευσης και την περίοδο από την διάλυση του σοσιαλισμού και έπειτα (Φρατσέα, 2012).

Η πρώτη περίοδος της προσαρμογής και της ανεξαρτησίας των αποικιών αρχίζει από το 1945 μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '60. Οι πρόσφυγες εκτιμούνται στα είκοσι εκατομμύρια περίπου και οι χώρες που επηρεάστηκαν από την εισροή εργατών από τα πρώην υπερπόντια εδάφη ήταν η Γαλλία, η Μεγάλη Βρετανία, το Βέλγιο και η Ολλανδία.

Η δεύτερη περίοδος 1955-1973 είχε αξιοσημείωτη εργατική μετανάστευση. Από την δεκαετία του '50 κάποιες χώρες, λόγω έλλειψης εργατικού δυναμικού, εφάρμοσαν ακόμα και πολιτική ενεργούς στρατολόγησης για εργατική μετανάστευση. Η Γερμανία καθιέρωσε ένα σύστημα επισκεπτών εργατών μέσω μιας σειράς από συνθήκες στρατολόγησης με την Ιταλία, την Ισπανία, την Ελλάδα, την Τουρκία, το Μαρόκο, την Πορτογαλία, την Τυνησία και τη Γιουγκοσλαβία. Παρόμοια, οι Ιταλοί του βορρά μετανάστευσαν στην Ελβετία και οι Πορτογάλοι και οι Ισπανοί στη Γαλλία.

Η περίοδος περιορισμένης μεταναστευτικής κίνησης από το 1974-1988 άρχισε στα τέλη του 1973 σε όλη την δυτική Ευρώπη όταν η στρατολόγηση σταμάτησε απότομα λόγω των κοινωνικών εντάσεων και τον κλονισμό της τιμής του πετρελαίου. Η αντίδραση των Ευρωπαϊκών κρατών ήταν άμεση καθώς η Γερμανία έκλεισε τα σύνορα της τον Νοέμβριο του 1973 και η Γαλλία τον Ιούλιο του 1974. Εξάιρεση αποτέλεσαν η Ελβετία και η Μεγάλη Βρετανία που είχαν ήδη ξεκινήσει τις προσπάθειες να περιορίσουν την μετανάστευση. Τα μέλη των οικογενειών όμως, παρά την παύση στρατολόγησης εργατικού δυναμικού, συνέχισαν να μεταναστεύουν και ο ξένος πληθυσμός άρχισε να αυξάνει. Κυριάρχησε η οικογενειακή και πολιτική μετανάστευση σε εκείνη την περίοδο καθώς και η αύξηση αριθμού παράνομων μεταναστών. Στην τελευταία περίοδο από το 1988 περίπου, επικρατεί μια ανατολικό-δυτική μετανάστευση και εισροή πολιτικών και άλλων προσφύγων.

Τις τελευταίες δεκαετίες η μετανάστευση στις χώρες της Ευρώπης αναδεικνύεται σε ζήτημα καίριας σημασίας για το δημογραφικό μέλλον, την οικονομική ανάπτυξη και για τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής των χωρών της ΕΕ. Ωστόσο κατά τη διάρκεια των

περασμένων ετών, τα χαρακτηριστικά του μεταναστευτικού φαινομένου στην Ευρώπη δεν παρέμειναν αμετάβλητα. Η κατεύθυνση, η εθνοτική σύνθεση των πληθυσμιακών ροών και οι κατηγορίες μετανάστευσης, διαφοροποιούνται τόσο συγκρινόμενα με τα αντίστοιχα προγενέστερων περιόδων στην Ευρώπη, όσο και αν τα συγκρίνουμε μεταξύ των χωρών που την απαρτίζουν, γεγονός που υπογραμμίζει ότι οι μεταναστευτικές τάσεις στην Ευρώπη «δε διαμορφώνονται ομοιόμορφα στο χώρο και στο χρόνο». Έτσι, χώρες αποστολής μεταναστών μετατρέπονται σε χώρες υποδοχής, ενώ άλλες που δεν είχαν μεταναστευτική εμπειρία εντάσσονται στο μεταναστευτικό χάρτη της Ευρώπης. Η πρόσφατη οικονομική κρίση φαίνεται να επηρεάζει το μέγεθος των μεταναστευτικών ροών στην Ευρώπη, και εγείρει νέα ζητήματα που σχετίζονται με την απασχόληση και την ένταξη των μεταναστών στις ευρωπαϊκές κοινωνίες υποδοχής και τις προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι τελευταίες για τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1990 οι μεταναστευτικές ροές σταθεροποιήθηκαν ως απόρροια της σχετικά οικονομικής και πολιτικής σταθερότητας στην Ανατολική Ευρώπη, αλλά και της ενίσχυσης των πολιτικών μετανάστευσης και ασύλου. Εντούτοις από τις αρχές του 2000, παρατηρείται μια αύξηση των ροών, σε μια περίοδο όπου αναγνωρίζεται η δημογραφική πρόκληση που αντιμετωπίζει – και θα αντιμετωπίσει στο μέλλον – η Ευρώπη και του ρόλου που καλείται να διαδραματίσει η μετανάστευση για την κάλυψη των αναγκών της αγοράς εργασίας σε ειδικευμένο και ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό.

Η διεύρυνση της ΕΕ το 2004 με την προσχώρηση δέκα νέων κρατών μελών, εκ των οποίων χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και το 2007 με την προσχώρηση της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας μετέβαλε για μία ακόμη φορά το ρόλο που διαδραματίζουν στη μετανάστευση οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.

Η συγκριτική και ιστορική μελέτη του μεταναστευτικού φαινομένου στην Ευρώπη οδηγούν στην ομαδοποίηση των χωρών βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων. Με άλλα λόγια, η μεταναστευτική εμπειρία, ο μετασχηματισμός των χωρών της Ευρώπης σε χώρες υποδοχής /αποστολής ή/και διέλευσης μεταναστών αλλά και η υπερίσχυση ορισμένων ‘κατηγοριών’ μεταναστών σε αυτές επιτρέπουν την διάκριση των κρατών – μελών σε διαφορετικά μοντέλα ή τυπολογίες χωρών. Έτσι, ο σύγχρονος μεταναστευτικός χάρτης της ΕΕ περιλαμβάνει εκτός από τις χώρες της δυτικής και βόρειας Ευρώπης (Γερμανία, Μ. Βρετανία, Γαλλία), οι οποίες παραδοσιακά συνιστούσαν προορισμό των μεταναστών, τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης που πρόσφατα προσχώρησαν στην ΕΕ αλλά και τις χώρες της νοτίου Ευρώπης (Ιταλία, Ισπανία, Ελλάδα, Πορτογαλία), οι οποίες τη τελευταία εικοσαετία μετατράπηκαν από χώρες αποστολής σε χώρες υποδοχής μεταναστών. Η εξέλιξη αυτή σηματοδότησε και ανάδειξε μια σειρά από

κοινωνικοοικονομικούς μετασχηματισμούς και προκλήσεις, ζητήματα που καλούνται σήμερα να διαχειριστούν οι χώρες αυτές (Παπαγεωργίου & Τσιρώνης, 2013).

1.3.4 Ελλάδα

Στην Ελλάδα στις αντίστοιχες χρονικές περιόδους έχουμε τις εξής κινήσεις: κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο μέχρι την αρχή της δεκαετίας του '70', από την Ελλάδα μεταναστεύουν για προσωρινή ή μόνιμη εγκατάσταση στις ΗΠΑ, τον Καναδά και την Αυστραλία. Το μεγαλύτερο όμως μεταναστευτικό κύμα είναι προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης και ιδιαίτερα προς την Γερμανία. Η ελληνική μετανάστευση προς την Αμερική και Καναδά αποτελεί το 1/3 της συνολικής ενώ προς τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες αποτελεί τα 2/3. Από τα μέσα της δεκαετίας του '70 και στις αρχές της δεκαετίας του '80, ένας σημαντικός αριθμός αποδήμων, ενόψει της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης της χώρας, επιστρέφει στην Ελλάδα (Φρατσέα, 2012).

Μεταπολεμικά και μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '80 διέμεναν στην Ελλάδα με άδεια παραμονής, ένας στους τέσσερις περίπου ομογενής. Επίσης διέμεναν προσκεκλημένοι εργάτες, οι μισοί περίπου ομογενείς ή υπήκοοι άλλων κρατών μελών της Ε.Ε., με ειδικότητες που δεν είχαν οι Έλληνες υπήκοοι. Αναγνωρισμένοι πρόσφυγες είχαν την άδεια ή ανοχή των ελληνικών αρχών να εργάζονται. Από την δεκαετία του '70 εργάζονταν στην Ελλάδα παράνομοι μετανάστες, κυρίως από Πολωνία, οι οποίοι εισέρχονταν νόμιμα στην χώρα ως τουρίστες και στην συνέχεια παρέμεναν και εργάζονταν χωρίς άδεια εργασίας (Παπαγεωργίου & Τσιρώνης, 2013).

Στην δεκαετία του 1990 οι μεταναστευτικές ροές αποτελούνται από δύο μορφές μετανάστευσης. Την εισροή αλλοδαπών οι οποίοι κατά πλειοψηφία εισέρχονται στη χώρα παράνομα εκ των οποίων τα 2/3 μεταναστών προέρχονται από Αλβανία, Βουλγαρία και από Ρουμανία ενώ οι υπόλοιποι από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και τις υπόλοιπες ηπείρους και την εισροή των ομογενών – επαναπατριζόμενων οι οποίοι προέρχονται κυρίως από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.

Αποτελώντας γεωγραφικό κομβικό σημείο, η Ελλάδα έγινε πόλος έλξης οικονομικών μεταναστών προσελκύνοντας μετανάστες τόσο από την Ευρώπη όσο και από άλλες Μεσογειακές χώρες, καθώς και από χώρες της Ασίας και της Αφρικής. Η μορφολογία των Ελληνικών συνόρων και η δυσκολία φύλαξής τους, διευκολύνει την είσοδο αλλοδαπών. Η Ελλάδα το διάστημα 2005-2010 χαρακτηρίστηκε ως κύρια-είσοδος μετανάστευσης στην Ευρώπη. Η οικονομική κρίση την περίοδο 2010-2012 δεν έχει μειώσει τον αριθμό των μεταναστών που έρχονται στην Ελλάδα, η οποία αποτελεί το

κύριο δρόμο εισόδου στην Ευρώπη. Το 2010 σύμφωνα με την Frontex, 9 στους 10 μετανάστες που εισήλθαν παράνομα στην Ευρώπη, εισήλθαν μέσω της Ελλάδας.

Η μετανάστευση και το άσυλο αποτελούν πλέον σημαντικά ζητήματα για την Ελλάδα. Ως μέλος της ΕΕ, λαμβάνοντας υπόψη τις ευρωπαϊκές και διεθνείς δεσμεύσεις της, σχεδιάζει και προσαρμόζει την πολιτική της στα ζητήματα αυτά, ώστε να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που τίθενται λόγω των μεγάλων μεταναστευτικών ροών, θεσπίζοντας νόμους και θέτοντας σε εφαρμογή σχέδια και προγράμματα (UNHCR).

1.4 Μετανάστες - είδη και λόγοι μετακίνησης

Πριν ξεκινήσουμε να χωρίζουμε σε κατηγορίες τους μετανάστες, διακρίνουμε δύο κατηγορίες ατόμων που ταυτίζονται με αυτούς αλλά όχι απόλυτα. Οι **πρόσφυγες** και οι **αιτούντες άσυλο**.

1.4.1 Πρόσφυγες – Αιτούντες άσυλο

Οι **αιτούντες άσυλο** είναι αυτοί που έχουν κάνει αίτηση για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα στην χώρα υποδοχής και περιμένουν την έγκρισή της, συμπεριλαμβάνοντας και αυτούς που δεν έχουν ακόμη υποβάλλει αίτηση, αλλά προτίθενται να το κάνουν. Οι λόγοι που συνήθως εγκαταλείπουν τον τόπο καταγωγής τους είναι πολιτικοί ή ιδεολογικοί. Η επιστροφή στον τόπο τους εγκυμονεί κινδύνους και για αυτό καταθέτουν αίτηση για άσυλο (Αφουξενίδης κ.α., 2012). Έχουν δικαίωμα στην εργασία μόνο με την έγκριση της αίτησης, αλλά δεν έχουν δικαίωμα στην άσκηση ανεξάρτητης οικονομικής δραστηριότητας. Αυτό σημαίνει ότι μπορούν να εργάζονται μόνο ως εργάτες ή υπάλληλοι και όχι να έχουν δική τους επιχείρηση.

Πρόσφυγας είναι το άτομο που βρίσκεται έξω από τη χώρα της ιθαγένειάς του, έχει βάσιμο φόβο δίωξης για λόγους φυλετικής προέλευσης, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων και το οποίο δεν προστατεύεται από την κυβέρνησή του. Είναι οι αλλοδαποί που είναι αναγνωρισμένοι από της αρχές του κράτους, μένουν νόμιμα στην χώρα και έχουν εργασιακά δικαιώματα, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, έχουν το δικαίωμα να ασκούν ανεξάρτητα οικονομική δραστηριότητα και έχουν το δικαίωμα της επανένωσης της οικογένειάς τους.

1.4.2 Κατηγορίες μετανάστευσης

Η μετανάστευση κατηγοριοποιείται από τα κράτη και τις αρχές ανάλογα με τον τόπο, τον λόγο και την μορφή της. Οι λόγοι, οι συνθήκες και οι καταστάσεις για την

πραγματοποίηση της μεταναστευτικής κίνησης είναι και αυτοί που την τοποθετούν σε κατηγορίες κάνοντας έτσι πιο εύκολο τον διαχωρισμό των μεταναστών.

Έτσι, ανάλογα με τον τόπο που γίνεται η μετακίνηση, την χρονική της διάρκεια, την νομική της υπόσταση κ.α. διακρίνουμε την μετανάστευση στις εξής κατηγορίες :

- Ανάλογα με τον τόπο, διακρίνεται σε **εξωτερική** και **εσωτερική**. Όταν το άτομο φεύγει από την χώρα του για κάποια άλλη η μετανάστευση χαρακτηρίζεται εξωτερική, ενώ όταν η μετακίνηση γίνεται μέσα στα σύνορα της χώρας ονομάζεται εσωτερική.
- Ανάλογα με την τοποθεσία που επιλέγεται για μετακίνηση, χαρακτηρίζεται σε **ευρωπαϊκή** ή **ενδοευρωπαϊκή** και σε **υπερπόντια** ή **διηπειρωτική** ή **διεθνής**.
- Ανάλογα με την προσωπική επιλογή του ατόμου για μετακίνηση την χαρακτηρίζουμε ως **εκούσια**, αν είναι δική του επιλογή για μετακίνηση και **ακούσια** ή **αναγκαστική** αν οι συνθήκες που επικρατούν στον τόπο του τον ανάγκασαν να μετακινηθεί.
- Ανάλογα με την νομική της υπόσταση διακρίνεται σε **νόμιμη**, αν υπάρχουν όλα τα απαραίτητα έγγραφα και σε **παράνομη** αν δεν υπάρχουν.
- Ανάλογα με τον τρόπο μετακίνησης, χαρακτηρίζεται ως **ατομική** όταν τα άτομα μεμονωμένα μεταναστεύουν, ή **ομαδική** όπου ομάδες ατόμων εγκαταλείπουν τον τόπο τους και εγκαθίστανται σε κάποιον άλλο.
- Ανάλογα με την χρονική διάρκεια της εγκατάστασης κάποιου σε ένα τόπο διακρίνεται σε **προσωρινή** ή **βραχυπρόθεσμη** και **μόνιμη** ή **μακροπρόθεσμη**. Όταν η παραμονή κάποιου σε έναν τόπο είναι διάρκειας από τρεις έως δώδεκα μήνες χαρακτηρίζεται ως προσωρινή ή βραχυπρόθεσμη. Όταν ξεπερνά το χρονικό περιθώριο ενός έτους χαρακτηρίζεται μόνιμη ή μακροπρόθεσμη (Φρατσέα, 2012).

1.4.3 Λόγοι μετανάστευσης

Η μετανάστευση παρουσιάζεται ως η μοναδική διέξοδος κάποιων ανθρώπων από δύσκολες καταστάσεις. Το κυριότερο κίνητρο είναι σαφώς οι οικονομικοί λόγοι. Αντιμετωπίζοντας τις δύσκολες οικονομικές συνθήκες, οι άνθρωποι αναζητούν την τύχη τους σε άλλο τόπο στοχεύοντας στις ευνοϊκότερες συνθήκες εργασίας και διαβίωσης. Εκτός όμως από την διαφορά μισθών ανάμεσα στις χώρες, σημαντικό παράγοντα παίζει και ο χρόνος αναζήτησης εργασίας. Όσο αυξάνεται ο χρόνος τόσο μειώνονται οι πιθανότητες για μετανάστευση. Οι κοινωνικοί παράγοντες παίζουν σημαντικό ρόλο στην απόφαση του ατόμου για μετανάστευση όπου τις περισσότερες φορές σημαίνει κοινωνική άνοδο (σε σύγκριση με τον τόπο από τον οποίο μεταναστεύουν), ευνοούμενοι από τα οφέλη που συνοδεύουν μια τέτοια ανέλιξη. Για τους νεότερους ανθρώπους, λόγος για μετακίνηση είναι οι σπουδές και η αναζήτηση της καταλληλότερης εκπαίδευσης σε άλλες

χώρες. Ο γάμος είναι μια άλλη αιτία για μετανάστευση, όπου το άτομο μετακινείται στον τόπο καταγωγής του συντρόφου του. Επιπλέον, αν ένα άτομο είχε μεταναστεύσει στο παρελθόν για λόγους εργασίας, όταν φτάσει στο σημείο της συνταξιοδότησης αυξάνονται οι πιθανότητες επιστροφής στον τόπο καταγωγής του ή μετακίνησης σε νέο.

Οι πολιτικές, πολιτιστικές και θρησκευτικές διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στις χώρες τις κάνουν ευνοϊκότερες ή όχι για μετακίνηση και εγκατάσταση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Αλβανία, που με την κατάρρευση των εργασιακών δικαιωμάτων και την αλλαγή στο πολιτικό σύστημα ανάγκασαν τους πολίτες να φύγουν από την χώρα αναζητώντας την τύχη τους αλλού. Αντίστοιχο αποτέλεσμα φέρουν και οι φυσικές καταστροφές που μπορεί να προκύψουν σε ένα τόπο (Αφουξενίδης κ.α., 2012).

Θα πρέπει να τονιστεί ότι σημαντική επίδραση ασκούν οι προσδοκίες από τον τόπο προορισμού, οι οποίες πολλές φορές είναι υπερμεγέθεις λόγω εσφαλμένης πληροφόρησης.

Πέρα όμως από την επιλογή του ίδιου του ατόμου για μετανάστευση, σημαντικό ρόλο παίζουν και οι χώρες και στον τρόπο που ελέγχουν και χειρίζονται τα σύνορά τους. Οι χώρες που ο πληθυσμός τους είναι επιρρεπής στην μετανάστευση, δεν θέτουν περιορισμούς στα σύνορά τους, ενώ οι χώρες που θα προτιμηθούν για μετακίνηση λόγω των συγκριτικά καλύτερων συνθηκών διαβίωσης έχουν δύσκολη πρόσβαση. Με αυτόν τον τρόπο οι χώρες που επιλέγονται, με τις πολιτικές των συνόρων τους ελέγχουν την ένταση και την ροή της μετανάστευσης.

1.5 Συνθήκες – Συμφωνίες για την μετανάστευση και την πολιτική της ενσωμάτωσης

1986 : Η **Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ)** αποτέλεσε τη βάση για την ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Εσωτερικής Αγοράς, καθώς συμφωνήθηκε η ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, ειδών εμπορευμάτων, υπηρεσιών και κεφαλαίου μέχρι το τέλος του 1992 σε όλα τα κράτη μέλη. Με την ΕΕΠ τέθηκε επίσης η βάση για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία με σκοπό την κοινή δράση σε θέματα εξωτερικής πολιτικής.

15 Ιουνίου 1990 : Η **Σύμβαση του Δουβλίνου** τέθηκε σε ισχύ 7 χρόνια αργότερα από την υπογραφή της (1η Σεπτεμβρίου 1997). Αντικατέστησε τη Σύμβαση του Σένγκεν ως προς τις διατάξεις της που αναφέρονται στην εξέταση παροχής ασύλου. Η Σύμβαση του Δουβλίνου αποβλέπει να διασφαλίσει δύο τινά : αφ' ενός ότι υπάρχει μία μόνο

διαδικασία εξέτασης για κάθε αίτηση ασύλου και αφ' ετέρου ότι η διαδικασία αυτή θα διεξάγεται με ευθύνη ενός μόνο κράτους μέλους. Έτσι επιδιώκεται η εξάλειψη του φαινομένου των προσφύγων, οι οποίοι μετά την απόρριψη της αίτησης παροχής ασύλου από ένα κράτος μέλος εισέρχονται σε άλλο κράτος μέλος και υποβάλλουν εκεί εκ νέου αίτηση παροχής ασύλου, μετά την απόρριψη της οποίας συνεχίζουν σε ένα τρίτο κράτος μέλος.

19 Ιουνίου 1990 : Σύμβαση του Σένγκεν Ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία που συνέβαλαν στην διευκόλυνση της μετακίνησης μεταξύ των κρατών ήταν η Συνθήκη του Σένγκεν, η οποία πραγματοποιήθηκε το 1985 και υπεγράφη από πέντε κράτη μέλη τη Γερμανία, το Βέλγιο, την Γαλλία, το Λουξεμβούργο και την Ολλανδία. Στη συνέχεια υπέγραψαν η Ιταλία το 1990, η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Ελλάδα υπέγραψαν το 1992, η Αυστρία το 1995 και η Φινλανδία, η Σουηδία, η Δανία, η Νορβηγία και η Ισλανδία το 1996. Η Συνθήκη Σένγκεν σήμανε την κατάργηση των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα μεταξύ των χωρών που την είχαν υπογράψει, ενώ παράλληλα οδήγησε στη δημιουργία ενιαίων εξωτερικών συνόρων, όπου πραγματοποιούνται έλεγχοι εισόδου στον χώρο. Έτσι λοιπόν, καθιερώθηκαν κοινοί κανόνες όσον αφορά την έκδοση θεώρησης, το δικαίωμα ασύλου και τον έλεγχο στα εξωτερικά σύνορα. Η Συμφωνία αυτή, οι κανόνες που θεσπίστηκαν βάσει των κειμένων αυτών καθώς και οι συναφείς συμφωνίες αποτελούν αυτό που ονομάζουμε "κεκτημένο Σένγκεν".

Κύρια χαρακτηριστικά της Συνθήκης είναι :

- η κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα και η μεταφορά των ελέγχων αυτών στα εξωτερικά σύνορα
- οι κοινοί όροι διέλευσης των εξωτερικών συνόρων (οι υπήκοοι τρίτων χωρών μπορούν να εισέλθουν στο χώρο Σένγκεν για παραμονή τριών μηνών εφόσον κατέχουν τα ισχύοντα ταξιδιωτικά έγγραφα)
- οι κοινοί κανόνες περί ασύλου
- το δικαίωμα της αστυνομικής δίωξης ατόμων και εκτός συνόρων της χώρας
- ο διαχωρισμός στα αεροδρόμια και στους λιμένες μεταξύ των ταξιδιωτών σε «εντός Σένγκεν» και «εκτός Σένγκεν»
- η δημιουργία ενός συστήματος πληροφόρησης Σένγκεν για την ανταλλαγή δεδομένων μεταξύ αστυνομικών τμημάτων για αναζήτηση καταζητούμενων και ανεπιθύμητων ανθρώπων καθώς και κλεμμένων αντικείμενων (SIS)
- κοινή λίστα χωρών των οποίων οι πολίτες χρειάζονται βίζα

7 Φεβρουαρίου 1992 : Η **Συνθήκη του Μάαστριχ** τέθηκε σε ισχύ την 1^η Νοεμβρίου 1993. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα μετονομάστηκε σε «Ευρωπαϊκή Κοινότητα» και στηρίχθηκε σε **τρεις πυλώνες**. Με τον **πρώτο πυλώνα** δημιουργήθηκε η κοινή Εσωτερική Αγορά και άνοιξε το δρόμο για την εξέλιξη της πολιτικής ένωσης της Κοινότητας. Με το **δεύτερο πυλώνα**, που αφορά στην Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ) αναπτύσσεται μία κοινή ευρωπαϊκή αμυντική πολιτική, η οποία συμπεριλαμβάνει ανθρωπιστικό έργο, αποστολές διατήρησης της ειρήνης και καταπολέμησης κρίσεων. Ο **τρίτος πυλώνας** αφορά στην Αστυνομική και Δικαστική Συνεργασία των κρατών μελών σε ποινικά θέματα, όπως το εμπόριο όπλων και ναρκωτικών, η τρομοκρατία, το οργανωμένο έγκλημα καθώς επίσης θέματα ασύλου και μετανάστευσης. Με τη Συνθήκη του Μάαστριχ πραγματοποιήθηκε η Εσωτερική Αγορά, η οποία κατάργησε τα εσωτερικά σύνορα της Ε.Ε. και οδήγησε στην πραγμάτωση των **τεσσάρων βασικών ελευθεριών**: την ελεύθερη διακίνηση προσώπων, εμπορευμάτων, υπηρεσιών και κεφαλαίου.

2 Οκτωβρίου 1997 : Στις 29 Μαρτίου 1996 ξεκίνησε Διακυβερνητική Διάσκεψη στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τορίνο. Αποτέλεσμα αυτής ήταν η **Συνθήκη του Άμστερνταμ**, η οποία εγκρίθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Άμστερνταμ και υπεγράφη στις 2 Οκτωβρίου 1997 από τα δεκαπέντε (15) κράτη μέλη. Σε ισχύ τέθηκε την 1^η Μαΐου 1999. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ τροποποιεί ορισμένες διατάξεις της Συνθήκης του Μάαστριχ που αφορούν την ίδρυση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, δεν υποκαθιστά τις υπόλοιπες αλλά προστίθεται σε αυτές. Αλλάζει τη συνεργασία στους τομείς δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων με τη δημιουργία ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης όπου ο ρόλος των κοινοτικών οργάνων θα είναι πιο ισόρροπος. Θέματα που ανήκαν στον τρίτο πυλώνα (Μάαστριχ), όπως το άσυλο, ο έλεγχος των εξωτερικών συνόρων, τα δικαιώματα των υπηκόων τρίτων χωρών καθώς και η δικαστική συνεργασία σε αστικά θέματα, μεταφέρονται στον πρώτο πυλώνα και κοινοτικοποιούνται. Μόνο η αστυνομική και δικαστική συνεργασία των μελών παραμένει στον τρίτο πυλώνα όπου η Συνθήκη Άμστερνταμ προσθέτει την πρόληψη και καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας.

11-12 Δεκεμβρίου 1998 : Στον τομέα του ασύλου και της μετανάστευσης το **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Βιέννης** προέτρεψε το Συμβούλιο να συνεχίσει το έργο του στο ζήτημα της προσωρινής προστασίας, στο σύστημα ευρωπαϊκής αλληλεγγύης, στις διατάξεις για τους υπηκόους τρίτων χωρών και σε μία σφαιρική στρατηγική

μετανάστευσης. Ενέκρινε την απόφαση του Συμβουλίου να συστήσει μία Ομάδα Υψηλού Επιπέδου για τη Μετανάστευση και το Άσυλο.

15-16 Οκτωβρίου 1999: Μια ειδική συνάντηση του **Ευρωπαϊκού Συμβουλίου** πραγματοποιήθηκε στο **Τάμπερε** υπό τη φινλανδική προεδρία, με έμφαση στους τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων, και παρέχει μια ευκαιρία για τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων να επαναβεβαιώσουν τη σημασία της ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, καθιστώντας πλήρη χρήση των νέων δυνατοτήτων που προσφέρονται από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ. Στο πλαίσιο αυτό, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφώνησε σε μια σειρά από πολιτικές κατευθύνσεις και προτεραιότητες που ασχολούνται κυρίως με το άσυλο, τη μετανάστευση, την πρόσβαση στη δικαιοσύνη και την καταπολέμηση του εγκλήματος, ενώ ταυτόχρονα ενίσχυση της εξωτερικής πτυχής των στόχων αυτών.

21-22 Ιουνίου 2002 : Το **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο** της Σεβίλης δήλωσε την απόφασή του να επισπεύσει την εφαρμογή των συμπερασμάτων του Τάμπερε και κάλεσε τις επόμενες Προεδρίες να εξακολουθήσουν να δίνουν προνομιακή θέση στα ζητήματα της μετανάστευσης στα χρονοδιαγράμματα των εργασιών τους. Έδωσε στο Συμβούλιο συγκεκριμένες οδηγίες για την υιοθέτηση μέτρων κατά της λαθρομετανάστευσης, μεταξύ των οποίων ήταν η επίτευξη σύναψης συμφωνιών επανεισδοχής, η έγκριση προγραμμάτων επαναπατριsmού καθώς και η υλοποίηση μέτρων για τη σταδιακή θέσπιση συντονισμένης και ολοκληρωμένης προστασίας των εξωτερικών συνόρων. Επιπλέον υπενθύμισε την ανάγκη μείωσης των αιτίων που προκαλούν τα μεταναστευτικά ρεύματα μέσω της εντατικοποίησης της οικονομικής συνεργασίας, της ανάπτυξης εμπορικών συναλλαγών, της αναπτυξιακής βοήθειας και της πρόληψης συγκρούσεων. Προς την κατεύθυνση αυτή ζήτησε τη συμπερίληψη ρήτρας για την κοινή διαχείριση μεταναστευτικών ροών και την υποχρέωση επανεισδοχής σε κάθε μορφής μελλοντική συμφωνία συνεργασίας που θα συνάψει η Ε.Ε. με τρίτες χώρες.

12-13 Δεκεμβρίου 2002 : Το **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο** που συνεδρίασε στην **Κοπεγχάγη** προγραμμάτισε ένα σύνολο εργασιών όσον αφορά τον έλεγχο στα σύνορα, την μετανάστευση, του ασύλου και της συνεργασίας με τις τρίτες χώρες, τονίζοντας την ανάγκη λήψης αποφάσεων και δράσης.

18 Φεβρουαρίου 2003 : Ένας νέος κανονισμός, γνωστός ως **Δουβλίνο II** αντικαθιστά τη Σύμβαση του Δουβλίνου μετά από επανεξέταση της Σύμβασης. Αφορά τα κριτήρια και τους μηχανισμούς για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που ευθύνεται για την εξέταση ασύλου υπηκόων τρίτων χωρών. Ορίζονται οι υποχρεώσεις και οι ευθύνες που έχουν τα κράτη μέλη μεταξύ τους όσον αφορά τις δράσεις για την είσοδο και την παραμονή των υπηκόων τρίτων χωρών καθώς και οι συνέπειες που επιφέρονται.

19-20 Ιουνίου 2003 : Το **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο** διαπίστωσε στη σύνοδο της **Θεσσαλονίκης**, ότι η μετανάστευση ανήκει στην πρώτη προτεραιότητα των πολιτικών της Ε.Ε. και υπογράμμισε την ανάγκη για μια πολιτική με πληρέστερη δομή που θα καλύπτει όλο το φάσμα των σχέσεων με τις τρίτες χώρες σε αυτόν τον τομέα (καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης, διερεύνηση νόμιμων μεταναστευτικών οδών, ομαλή ένταξη των νομίμων μεταναστών). Σε αυτό το πλαίσιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε διάφορες πρωτοβουλίες που αφορούν ιδίως την πολιτική των θεωρήσεων, τη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων ή την προοπτική να εφαρμοστεί ένα κοινό ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου.

10-11 Δεκεμβρίου 2009 : Το **Πρόγραμμα της Στοκχόλμης** το οποίο αντικαθιστά τα αντίστοιχα του Τάμπερε και της Χάγης υιοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις Βρυξέλλες. Από τη 1^η Δεκεμβρίου 2009 όπου η Συνθήκη της Λισαβόνας τίθεται σε ισχύ και επιφέρει σημαντικές τροποποιήσεις στις διατάξεις για το χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης, το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης καθορίζει το πλαίσιο της αστυνομικής και τελωνειακής συνεργασίας, των υπηρεσιών διάσωσης, της δικαστικής συνεργασίας σε αστικές και ποινικές υποθέσεις, της πολιτικής για το άσυλο, τη μετανάστευση και τις θεωρήσεις, για την περίοδο από το 2010 έως το 2014. Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης δίνει έμφαση στις αρχές που περιλαμβάνονται στην Σφαιρική Προσέγγιση της Μετανάστευσης καθώς και στο Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο ενώ, υπογραμμίζει την ανάγκη η μεταναστευτική πολιτική της ΕΕ να αποτελέσει αναπόσπαστο τμήμα της εξωτερικής πολιτικής της. Στοχεύοντας στην περαιτέρω διασύνδεση της μετανάστευσης με την ανάπτυξη, προτείνονται, επίσης, μέτρα για την ασφαλή και χαμηλού κόστους μεταφορά εμβασμάτων, για την ενεργότερη συνεργασία με εκπροσώπους της διασποράς καθώς και για τη διερεύνηση του ρόλου της κυκλικής μετανάστευσης. Όσον αφορά τη νόμιμη μετανάστευση, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αναγνωρίζει ότι η μετανάστευση εργατικού δυναμικού προς μια περιοχή καθώς και η

επιτυχημένη ένταξη των νομίμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών μπορεί να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη (www.mfa.gr)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

2.1 Κοινωνιολογικές θεωρίες

Οι οικονομικοί παράγοντες είναι σαφώς σημαντικοί για την απόφαση του ατόμου για μετανάστευση. Οι μεταναστευτικές κινήσεις όμως δεν οφείλονται μόνο σε οικονομικούς λόγους αλλά και σε άλλους παράγοντες όπως η ανάγκη φυγής από τον τόπο στον οποίο απειλείται η ζωή. Έτσι, οι οικονομικές θεωρίες μόνο δεν εκφράζουν όλο το φαινόμενο. Η κοινωνιολογική προσέγγιση εστιάζει στη γνώση των ευκαιριών που προσφέρονται σε άλλες κοινωνίες καθώς και στην πληροφόρηση του μετανάστη για τη δυνατότητα εξεύρεσης εργασίας σε αυτές. Δίνει δηλαδή έμφαση στο αποκαλούμενο κοινωνικό και πολιτισμικό κεφάλαιο.

2.1.1 Έλξη – Απόθηση

Η θεωρία αυτή διακρίνει την μετανάστευση βάση των ‘παραγόντων έλξης’ (pull) και των ‘παραγόντων απόθησης’ (push). Οι χώρες υποδοχής και αποστολής είναι αυτές που διαμορφώνουν τους παράγοντες αυτούς.

Οι ‘π παράγοντες έλξης’ ήταν αυτοί που στιγματίσαν το μεταναστευτικό κίνημα στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα. Οι χώρες επέλεξαν τους μετανάστες με σκοπό την εργασία με εργασιακές και διακρατικές συμβάσεις. Είναι δηλαδή η έλλειψη αντιστοιχίας προσφοράς και ζήτησης στην αγορά εργασίας που δημιουργείται από κοινωνικούς οικονομικούς και δημογραφικούς λόγους. Υπάρχει αργός ρυθμός δημογραφικής αύξησης σε σχέση με τον αριθμό αύξησης των θέσεων εργασίας και αυτό συμβαίνει είτε γιατί το ντόπιο εργατικό δυναμικό δεν καλύπτει συγκεκριμένες ανειδίκευτες και χαμηλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας, αλλά και η απότομη αύξηση της ζήτησης ορισμένων κατηγοριών εργασίας εξ’ αιτίας της μεταβολής των προτιμήσεων των καταναλωτών (Μουσσούρου, 2003).

Με την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων, την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και τη δημογραφική έκρηξη, οι ‘π παράγοντες απόθησης’ είναι αυτοί που ορίζουν πλέον στις μέρες μας το μεταναστευτικό κίνημα. Οι ‘π παράγοντες απόθησης’ αναφέρονται στην δύσκολη οικονομική κατάσταση κάποιων χωρών. Τα αποτελέσματα αυτής τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, το χαμηλό επίπεδο ζωής, τον αργό ρυθμό ανάπτυξης σε αντίθεση με τον ρυθμό της δημογραφικής ανάπτυξης καθώς και τις μεγάλες κοινωνικές

και οικονομικές ανισότητες. Σύμφωνα με τα παραπάνω, κύριο σημείο αναφοράς της μετανάστευσης είναι η χώρα υποδοχής και οι συνθήκες σε αυτήν που ευνοούν την πραγματοποίηση του φαινομένου.

Οι ‘παράγοντες έλξης’ χαρακτηρίζονται θετικοί γιατί είναι πιο σημαντικοί για τα άτομα που μεταναστεύουν με την θέληση τους. Από την άλλη, οι ‘παράγοντες απώθησης’ χαρακτηρίζονται αρνητικοί γιατί είναι οι λόγοι για τους οποίους θα αναγκαστεί κάποιος να μεταναστεύσει (Εμκε-Πουλοπούλου, 2007).

2.1.2 Θεωρία των παγκόσμιων συστημάτων

Η θεωρία των παγκόσμιων συστημάτων αναπτύχθηκε τη δεκαετία του 1970 και στρέφει το ενδιαφέρον της από το άτομο στις δομές του συστήματος. Υποστηρίζει ότι η μετανάστευση είναι αποτέλεσμα της δυναμικής της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας. Η προσέγγιση της θεωρίας εμπνέεται από την **Θεωρία Εξάρτησης** που αφορούσε την εκμετάλλευση της εργασίας και τις σχέσεις εξάρτησης του Τρίτου Κόσμου από τον αναπτυγμένο. Με γνώμονα το κέρδος, οι επιχειρηματίες από ανεπτυγμένες οικονομίες επεκτείνουν τις επιχειρήσεις τους σε λιγότερο καπιταλιστικές οικονομίες, εκμεταλλεύονταν γη, πρώτες ύλες, εργατικό δυναμικό και νέες καταναλωτικές αγορές. Η μετανάστευση κατά συνέπεια ακολουθεί το ρεύμα οικονομικής ανάπτυξης με αποτέλεσμα αυξανόμενες ποσότητες πληθυσμού να ακολουθούν την παγκόσμια αγορά οικονομίας.

Η κατανομή αυτή της εργασίας σε γεωγραφικές ζώνες καθορίζει την μεταναστευτική ροή. Έτσι στα κέντρα όπου συγκεντρώνονται οι τραπεζικές, οι οικονομικές, οι διοικητικές, οι επαγγελματικές υπηρεσίες και η υψηλή τεχνολογία συσσωρεύεται ένα μεγάλο μέρος του παραγόμενου πλούτου και του υψηλού ανθρωπίνου κεφαλαίου. Άρα αυξάνεται η ζήτηση εργασίας αλλά για υπηρεσίες ανειδίκευτων εργατών με χαμηλές αποδοχές. Στην περιφέρεια έχουμε αντικατάσταση των καλλιεργειών με μηχανήματα για μεγαλύτερη απόδοση. Λαμβάνοντας υπόψιν και την πρόοδο των μέσων μεταφοράς, οδηγούν τις μετακινήσεις του πληθυσμού από την περιφέρεια στο κέντρο. (Εμκε-Πουλοπούλου, 2007).

Οι άνθρωποι πάντως, έχουν την τάση να μεταναστεύουν σε τόπους που γλωσσικά και πολιτισμικά είναι παρόμοιοι με τους δικούς τους. Έτσι, σύμφωνα με την θεωρία των παγκόσμιων συστημάτων, η μετανάστευση έχει λιγότερο να κάνει με την διαφορά εισοδημάτων και την διαφορά προσφοράς – ζήτησης μεταξύ των χωρών, αλλά εξαρτάται από το σύνολο των επιχειρηματικών επενδύσεων σε μία χώρα και την διεθνή ροή αγαθών και υπηρεσιών.

2.1.3 Θεωρία των Δικτύων

Η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι η μετανάστευση είναι μια ανεξάρτητη, οικογενειακή διαδικασία. Τα δίκτυα των μεταναστών είναι ένα σύνολο από διεθνείς δεσμούς που ενώνουν τους σημερινούς μετανάστες, με τους πρώην μετανάστες, με τους ανθρώπους της χώρας προέλευσης και προορισμού μέσω δεσμών συγγένειας, φιλίας και κοινής καταγωγής. Οι συμμετέχοντες στα δίκτυα αυτά αποτελούν μια μορφή κοινωνικού κεφαλαίου από το οποίο τα άτομα μπορούν να επωφεληθούν προκειμένου να έχουν πρόσβαση στην ξένη εργασία. Οι μετανάστες αποκτούν περισσότερη πληροφόρηση σχετικά με τις συνθήκες στην αγορά εργασίας και τους κινδύνους που θα αντιμετωπίσουν μειώνοντας έτσι το κόστος και τους κινδύνους που συνεπάγεται η μετακίνηση, αυξάνοντας έτσι τα αναμενόμενα κέρδη (Εμκε-Πουλοπούλου, 2007).

Γίνεται αντιληπτό ότι δημιουργείται μια αέναη διαδικασία προώθησης της διεθνούς μετακίνησης των ατόμων καθώς τα κόστη μειώνονται και τα οφέλη αυξάνονται, αυξάνοντας έτσι την πιθανότητα της μετακίνησης. Με την μετανάστευση να αυξάνεται, μεγαλώνουν και αναπτύσσονται και τα δίκτυα. Οι πρακτικές που εφαρμόζονται όμως μέσω αυτών των δικτύων για την πραγματοποίηση του φαινομένου σε κάποια χρονική στιγμή αλλοιώνουν το περιεχόμενό του. Τα δίκτυα αυτά, με σκοπό την επανένωση της οικογένειας, παρέχουν σε μέλη των συγγενικών δικτύων ειδικά δικαιώματα εισόδου, κάνοντας έτσι τον έλεγχο της μεταναστευτικής ροής δύσκολο. Ταυτίζονται με τα δίκτυα διακίνησης μεταναστών τα οποία λειτουργούν ως άτυπα γραφεία εύρεσης εργασίας, φέρνοντας σε επαφή τους εργοδότες με τους μετανάστες που ανήκουν στην ίδια εθνότητα (Φρατσέα, 2012)

2.1.4 Θεωρία των Θεσμών

Λόγω της μετακίνησης μεγάλου πληθυσμού από τις αναπτυσσόμενες χώρες προς τις πλούσιες καπιταλιστικές, παρατηρείται αύξηση στη ζήτηση αδειών παραμονής καθώς και αύξηση στην προσφορά εργασίας. Για την ικανοποίηση αυτής της ανισορροπίας παράλληλα με τα δίκτυα δρουν και εθελοντικές οργανώσεις και ιδιωτικοί θεσμοί. Περιεχόμενο των στόχων των θεσμών αυτών είναι η επισημοποίηση της μετακίνησης καθώς και η ανεξαρτητοποίηση από τους παράγοντες που την προκάλεσαν αρχικά.

Από την μία πλευρά έχουμε τον περιορισμένο αριθμό μεταναστευτικών αδειών που παρέχει μία χώρα και την αύξηση της κινητικότητας. Από τη άλλη έχουμε εμπόδια εισόδου που πολλές χώρες θέτουν για να κρατήσουν τους μετανάστες μακριά και την αύξηση ζήτησης εργατικού δυναμικού από τις επιχειρήσεις. Ο συνδυασμός των δύο αυτών στοιχείων μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι μία χώρα δεν έχει την δυνατότητα

νομιμοποίησης όλων των μεταναστών. Ιδιώτες, επιχειρηματίες και κερδοσκοπικές οργανώσεις, εκμεταλλεζόμενοι την κατάσταση αυτή, διαμορφώνουν μια ‘μαύρη αγορά’ εγγράφων και υπηρεσιών (ταξιδιωτικά έγγραφα, βίζες, λαθραία μεταφορά κ.α.) για την διευκόλυνση των μεταναστών. Η κατάσταση αυτή διαιωνίζεται με τους εμπλεκόμενους σε αυτή (εταιρείες, άνθρωποι, οργανώσεις) να είναι η πρόσβαση του μετανάστη στην ξένη αγορά εργασίας.

Επομένως, δίχως την παρουσία των κατάλληλων οργανώσεων και θεσμών και με εφαρμογή αυστηρών μεταναστευτικών πολιτικών, επικρατεί μια κατάσταση εκμετάλλευσης των μεταναστών. Η προώθηση των δικαιωμάτων και η βελτίωση της θέσης τόσο των νόμιμων όσο και των παράνομων μεταναστών είναι το κύριο μέλημα των οργανώσεων αυτών.

2.2 Κοινωνικές επιπτώσεις στην Ελλάδα

Μια νέα κοινωνική πραγματικότητα για τα ελληνικά δεδομένα έφεραν η εξωτερική μετανάστευση των δεκαετιών 60’ – 80’, η μαζική εσωτερική μετανάστευση των μεταπολεμικών δεκαετιών καθώς και το πρωτόγνωρο μεταναστευτικό κύμα της δεκαετίας του 90’.

Σε μια χώρα που ο όρος «μετανάστευση» μέχρι πρόσφατα ταυτιζόταν αποκλειστικά με το φαινόμενο της εξόδου από τη χώρα, οι μεταναστευτικές ροές των τελευταίων δεκαετιών ανατρέπουν τα μέχρι τότε δεδομένα. Μία χώρα που από χώρα αποστολής γίνεται χώρα υποδοχής μεταναστών, έρχεται αντιμέτωπη με σειρά από προκλήσεις που σχετίζονται με ιδεολογικά παγιωμένες αντιλήψεις, χαρακτηριστικό της συγκρότησης της ελληνικής κοινωνίας. Μια κοινωνία που η ίδια καθώς και οι κρατικοί της μηχανισμοί καθυστερούν στις προσαρμογές των νέων αλλαγών, ευνοεί αρνητικές αντιδράσεις.

Η ελληνική κοινωνία, μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκόσμιου πολέμου και του εμφύλιου διχασμού, αποτελεί μαζί με τη Νορβηγία την Πορτογαλία και τη μεταπολεμική Πολωνία, μία από τις εθνολογικά, θρησκευτικά και γλωσσικά, πιο ομοιογενείς κοινωνίες της Ευρώπης. Πολλοί Έλληνες μέχρι και σήμερα τάσσονται υπέρ της εθνικής ομοιογένειας, απειλούμενοι από την αύξηση της εγκληματικότητας και την αίσθηση της ξеноφοβίας που προέρχεται από τους μετανάστες (Μπάγκαβος και Παπαδόπουλου, 2003). Παράλληλα υπάρχει μία τάση θέσπισης νόμου ενάντια στο φυλετικό και εθνικιστικό μίσος. Η αντιφατική στάση αυτή των Ελλήνων μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τα αίτια της αύξησης της ξеноφοβίας πρέπει να αναζητηθούν αλλού και όχι στην μετανάστευση. Η

ανασφάλεια που δημιουργείται από την ανεργία και την εγκληματικότητα, η βαθιά θρησκευτικότητα που διακατέχει την ελληνική κοινωνία εντείνουν το αίσθημα του φόβου, πράγμα που ενδεχομένως να οφείλεται σε μια γενικότερη κρίση αξιών, προσανατολισμών στην πολιτική και κοινωνική κουλτούρα της χώρας (Αφουξενίδης κ.α., 2012).

2.2.1 Συνθήκες διαβίωσης

Το κέντρο μιας πόλης είναι το σημείο αναφοράς των μεταναστών, είναι εκεί ο τόπος συνάντησης και κυκλοφορίας ανθρώπων και πληροφοριών. Ωστόσο, οι περιοχές που επιλέγουν οι μετανάστες στις πόλεις είναι σύμφωνα με το κριτήριο της φθηνότερης στέγασης, δηλαδή σε φτωχικές συνοικίες. Στην Ελλάδα, η πρωτεύουσα και ειδικότερα ο δήμος Αθηναίων παρουσιάζει τη μεγαλύτερη συγκέντρωση αλλοδαπών μεταναστών, ενώ στις περιοχές από τα Πατήσια μέχρι την Ομόνοια βρίσκεται ο μεγαλύτερος αριθμός αυτών. Καταφεύγουν σε ενοικιάσεις παλιών διαμερισμάτων υπογείων ή ημιυπόγειων, σε άθλιες συνθήκες. Σε κάποιες περιπτώσεις όμως έχουν συμβάλλει στην αναζωογόνηση περιοχών που είχαν ήδη εγκαταλειφθεί από τους Έλληνες (Καβουνίδα κ.α., 2008).

Το βιοτικό επίπεδο των μεταναστών στην Ελλάδα είναι πολύ χαμηλό. Πέρα από τις άθλιες συνθήκες στέγασης, την απομόνωσή τους λόγω άγνοιας της ελληνικής γλώσσας (η οποία δημιουργεί και προβλήματα στην εκπαίδευση των παιδιών τους), αντιμετωπίζουν παράλληλα έντονα οικονομικά προβλήματα λόγω του ότι η άδεια διαμονής, η νόμιμη εργασία, η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και η ασφαλιστική κάλυψη απουσιάζουν.

Με την πάροδο των καιρών όμως παρατηρείται μια ανοδική κοινωνική κινητικότητα κάποιου μικρού ποσοστού των μεταναστών και αρχίζουν να αποκτούν συνθήκες παρόμοιες με αυτές των Ελλήνων. Αυτοί που ήδη ζουν στη χώρα μας για κάποια χρόνια κατάφεραν αρκετά. Αρχίζουν να νοικιάζουν καλύτερα διαμερίσματα σε ορόφους, και όχι σε υπόγεια μεγάλων αστικών κέντρων και να ζουν λιγότερα άτομα ανά διαμέρισμα. Βλέπουν τα εισοδήματά τους να αυξάνονται και το επίπεδο ζωής τους να βελτιώνεται (Αφουξενίδης κ.α., 2012).

2.2.2. Ξενοφοβία – Ρατσισμός

Ο όρος «ξενοφοβία» είναι σύνθετος και ουσιαστικά σημαίνει τον φόβο προς το ξένο, το καινούριο, το άγνωστο. Με τον όρο ξενοφοβία ουσιαστικά αναφερόμαστε στη μη αποδοχή του καινούριου σε σχέση με ο,τι θεωρούμε κοινωνικά σωστό (γνωστό). Πιο αναλυτικά μπορούμε να πούμε ότι ξενοφοβικός είναι αυτός που δεν αποδέχεται τις αλλαγές (κοινωνικές, πολιτισμικές, οικονομικές κτλ.) που συντελούνται στο κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο βρίσκεται αλλά παράλληλα δεν εναντιώνεται σε αυτές με ενεργητική

δράση αλλά όλα παραμένουν στο επίπεδο της σκέψης. Ο ρατσισμός είναι το δόγμα που αναπτύσσεται με σύνδεσμο συγκεκριμένα γνωρίσματα (εθνικά, θρησκευτικά, πολιτιστικά κλπ.) προκειμένου να αναγάγει μια ομάδα (κοινωνική, φυλετική, θρησκευτική), ως υπέρτερη των άλλων.

Μερικά από τα αίτια της ύπαρξης του ρατσισμού είναι :

- η έλλειψη παιδείας
- οικονομικά και πολιτικά προβλήματα μιας κοινωνίας (η βία, η εγκληματικότητα και η ανεργία δημιουργούν ένταση και ανασφάλεια που εκτονώνονται στους αλλοδαπούς που γίνονται τα εξιλαστήρια θύματα)

Η νομιμοποίηση των παράνομων μεταναστών αποτελεί μια ασπίδα προστασίας απέναντι σε ρατσιστικές ή ξενόφοβες συμπεριφορές εις βάρος τους. Η προοδευτική και αρμονική ένταξη των μεταναστών γενικότερα στην κοινωνική ζωή της χώρας υποδοχής με την εξασφάλιση απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας και ιδιαίτερα εκπαίδευσης, καθώς η παιδεία μπορεί να παίζει θεμελιώδη ρόλο στην ένταξη των μεταναστών, θα συμβάλλει στην διατήρηση της κοινωνικής συνοχής και της κοινωνικής ειρήνης (Lianos, 2004).

Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που προκύπτουν στη Ελλάδα το 2010, μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης, έχει να κάνει με την «σύγχυση» της ιδεολογικής υποδομής της κοινωνίας γενικότερα, ανοίγοντας τον δρόμο για την απότομη αύξηση νέο-ναζιστικών ομάδων, επιτρέποντας σε ένα περιθωριακό προηγούμενος κόμμα (Χρυσή Αυγή) να κερδίσει πάνω από 400.000 ψήφους (περίπου 7%) στις εκλογές του 2012. Αυτή η κρίση ταυτότητας και αυτός ο αγώνας για τον προσδιορισμό ενός συλλογικού λειτουργικού συστήματος, έχει τα θύματά της.

Στην καθημερινότητα οι μετανάστες αντιμετωπίζονται ως πολίτες χαμηλότερης κατηγορίας στους κρατικούς μηχανισμούς αντικατοπτρίζοντας την συνολική κατάσταση στην κοινωνία. Παλαιότερα οι τάσεις προς διάκριση εστίαζαν στους μετανάστες από την Αλβανία, οι οποίοι κατηγορούνταν για την πτώση στους μισθούς. Σήμερα, οι μετανάστες από Αφρική κατηγορούνται για την αύξηση του παραεμπορίου και την επακόλουθη καταστροφή του ελληνικού εμπορίου, οι Αφγανοί και οι Πακιστανοί κατηγορούνται για την θρησκεία τους ή για την απειλή τους στην δημόσια υγεία (Drydakis, 2012).

Σε περιόδους οικονομικής κρίσης και λιτότητας, όταν οι κυβερνήσεις δεν καλύπτουν βασικές κοινωνικές ανάγκες, η ασφάλεια, η αστυνόμευση της πολιτείας και των συνόρων, ο εθνικισμός ακόμα και ο ρατσισμός γίνονται τα σημεία όπου μια μερίδα κόσμου συναινεί, κάνοντας τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις όλο και πιο πολύ να ταυτίζονται με τις νέο-ναζιστικές ομάδες και αντίστροφα (Παπαγεωργίου & Τσιρώνης, 2013).

2.2.3 Γκέτο

Ως γκέτο ορίζεται το τμήμα πόλεως όπου μια κοινωνική μειονότητα για λόγους προκαταλήψεων ή αποκλεισμού της κατοικεί περιθωριοποιημένη, μακριά από τις υπόλοιπες κοινωνικές ομάδες. Ιστορικά, η λέξη αναφέρεται σε περιορισμένες περιοχές όπου οι Ναζί υποχρέωναν να ζουν οι Εβραίοι, αλλά σήμερα αναφέρεται σε οποιαδήποτε φτωχή περιοχή και συνδέεται άμεσα με το θέμα της μετανάστευσης. Στις περιοχές αυτές ζούνε μειονότητες διαφορετικής φυλής, θρησκείας, εθνικότητας και είναι κοινωνικά αποκλεισμένοι από την υπόλοιπη χώρα. Σε πολλές περιπτώσεις γίνονται προσπάθειες διάλυσης των γκέτο με την αφομοίωση τους στην υπόλοιπη κοινωνία.

Η έννοια του γκέτο είναι άμεσα συνδεδεμένη με τον αποκλεισμό, κοινωνικό, οικονομικό, ή άλλο. Κοινή συνισταμένη στις περισσότερες περιπτώσεις είναι η ανεργία. Η έλλειψη εργασίας οδηγεί στην ανέχεια, η ανέχεια στον αποκλεισμό. Όσο περισσότερο διαρκεί η ανεργία, τόσο περισσότερο εντείνεται ο αποκλεισμός. Και σταδιακά ο αποκλεισμός γίνεται περιθωριοποίηση (Drydakis, 2012).

Η Ελλάδα απέκτησε στα αστικά της κέντρα γκέτο τα οποία αποτελούν μια συνεχώς επεκτεινόμενη ζώνη παρανομίας. Παραβάσεις, κλοπές, εκμετάλλευση γυναικών, προστασία, εμπόριο ναρκωτικών είναι γεγονότα που λαμβάνουν μέρος στις περιοχές αυτές. Οι Αρχές επεμβαίνουν πολύ λίγες φορές, όταν έχει συμβεί κάποιο σκληρό περιστατικό. Με την γενική απουσία των Αρχών, ρατσιστές παίρνουν το ζήτημα στα χέρια τους με αρνητικά αποτελέσματα βέβαια.

Ζητήματα ασφάλειας, ανθρωπίνων δικαιωμάτων και υγείας είναι λίγα από αυτά που προκύπτουν από την ύπαρξη των γκέτο. Οι πολιτείες έχουν υποχρέωση να ασχοληθούν οργανωμένα και δυναμικά για την λύση των ζητημάτων αυτών, αποφεύγοντας ρατσιστικές ενέργειες και αρρωστημένες ανεκτικότητες.

2.2.4 Ήθη και έθιμα– Ταυτότητα

Βασική παράμετρο της κοινωνικής συνοχής αποτελεί η ομαλή ένταξη των μεταναστών στην κοινωνία. Ο μετανάστης που προσπαθεί να ενταχθεί στην κοινωνία υποδοχής υπόκειται σε δύο αντίρροπες τάσεις: από την μία τείνει να διατηρήσει την ταυτότητά του όπως η εθνική του καταγωγή, τα ήθη και τα έθιμα του τόπου του, την θρησκεία, την γλώσσα του, από την άλλη προσπαθεί να αφομοιώσει τα χαρακτηριστικά του τόπου υποδοχής (εκμάθηση της τοπικής γλώσσας, απόκτηση άδειας παραμονής κτλ.) για να αντεπεξέλθει στα προβλήματα της καθημερινότητάς του. Η επικράτηση της μιας τάσης εις βάρος της άλλης λειτουργεί αρνητικά στη σχέση του μετανάστη με την κοινωνία

υποδοχής, οδηγώντας είτε στην περιθωριοποίηση και τον κοινωνικό αποκλεισμό, είτε στην αφομοίωση και την ισοπέδωσή του (Φρατσέα, 2012).

Για τη δημιουργία πολιτιστικών αγαθών, τη διάδοση και την περαιτέρω διαχείρισή τους καταλυτικό ρόλο παίζει η επικοινωνία. Χωρίς την ύπαρξη επικοινωνίας δεν μπορεί να υπάρξει ο πολιτισμός, τουλάχιστον όπως τον έχουμε γνωρίσει έως τώρα. Βασικό εργαλείο επικοινωνίας αποτελεί η γλώσσα. Από έρευνες έχει καταδειχθεί ότι η έλλειψη γνώσης της γλώσσας, αποτελεί το σημαντικότερο παράγοντα στη διαδικασία ένταξης των μεταναστών. Η γνώση της γλώσσας είναι το βασικό εργαλείο για την εύρεση και διατήρηση εργασίας, για την κοινωνική συμβίωση, για την περαιτέρω κατανόηση της κουλτούρας (Αφουξενίδης κ.α., 2012).

2.2.5 Δημογραφικό ζήτημα

Η χαμηλή γονιμότητα δεν αποτελεί πρόσφατη εξέλιξη για τον πληθυσμό της Ελλάδας. Το όριο ζωής ποικίλει από τις αρχές της ιστορικής περιόδου μέχρι σήμερα. Αν εξετάσουμε την πορεία της μέσης διάρκειας ζωής θα διαπιστώσουμε πως αυτή έμεινε αμετάβλητη σχεδόν επί χιλιετίες, για να αυξηθεί σημαντικά τους δύο τελευταίους αιώνες. Συγκεκριμένα, ενώ η προσδοκία ζωής σε παλαιότερες κοινωνίες κυμαίνονταν περίπου στα 30 χρόνια, σήμερα, στις πιο ανεπτυγμένες χώρες του πλανήτη, υπερβαίνει τα 75 χρόνια για τους άντρες και τα 80 για τις γυναίκες (Παπαγεωργίου & Τσιρώνης, 2013).

Η άνοδος τόσο του βιοτικού επιπέδου όσο και του εκπαιδευτικού, οι σημαντικές εξελίξεις στο χώρο των επιστημών της υγείας, η βελτίωση της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, έχουν συμβάλει στην αύξηση του προσδόκιμου ζωής, της ποιότητας ζωής των πολιτών και τη βελτίωση της υγείας των ηλικιωμένων.

Το φαινόμενο της μετανάστευσης αποτελούσε πάντοτε μια πολύ σημαντική παράμετρο στην ιστορία του ελληνικού πληθυσμού. Λαμβάνοντας υπόψη την οικονομική κρίση στην Ελλάδα, παρατηρείται έντονα το φαινόμενο της μετανάστευσης των Ελλήνων σε άλλες (κυρίως Ευρωπαϊκές) χώρες, με σκοπό την εύρεση εργασίας. Παράλληλα η μεγάλη είσοδος μεταναστών αυξάνοντας τον συνολικό πληθυσμό της χώρας, φαινομενικά λύνει το πρόβλημα της γήρανσης του πληθυσμού, προσωρινά, προκαλώντας ανισορροπία μεταξύ ενεργού πληθυσμού και συνταξιούχων. Όταν οι μετανάστες φτάσουν σε ηλικία συνταξιοδότησης τότε το πρόβλημα μπορεί να γίνει ακόμα πιο επιβαρυντικό.

2.3 Ως προς τον μετανάστη

Οι μετανάστες διαμορφώνονται από την εμπειρία της μετανάστευσης. Οι χειρισμοί της εκάστοτε κοινωνίας παίζουν σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση των μεταναστών, οι οποίοι βιώνουν πολιτισμικό σοκ. Τα άτομα προσπαθούν να προσαρμοστούν, όχι μόνο στην χώρα υποδοχής, αλλά και στη κατάσταση του μετανάστη στην κοινωνία αυτή.

Αντιμετωπίζουν θέματα απαξίωσης και περιθωριοποίησης προσπαθώντας να ενταχθούν στην κοινωνία. Σαν αποτέλεσμα είναι να δημιουργούνται άτομα προβληματικά, ανασφαλή, δυσλειτουργικά, περιθωριοποιημένα. Όσο πιο μεγάλη είναι η διαφορά σε οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο ανάμεσα στις κοινωνίες που είναι ‘παγιδευμένος’ ο μετανάστης, τόσο πιο μεγάλη είναι η προσπάθεια που πρέπει να καταβάλει για να πετύχει τους στόχους του.

Η ανασφάλεια που δημιουργείται στους μετανάστες, δεν προέρχεται μόνο από κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές συνθήκες. Η αβεβαιότητα που υπάρχει στο μέλλον του μετανάστη για τον τόπο διαμονής του (θα μείνει ή όχι στην χώρα υποδοχής) και για την εργασία του, εντείνει την ανασφάλεια καθιστώντας το μέλλον του ρευστό και αβέβαιο. Μετά το πέρας της δεύτερης, τρίτης, τέταρτης γενιάς θα πάψει να υπάρχει η ρευστότητα αυτή καθώς θα πάψει να υπάρχει και μετανάστης.

Οι επιπτώσεις αυτές του φαινομένου της μετανάστευσης στον μετανάστη διαμορφώνουν μια κοινωνική – πολιτισμική πραγματικότητα που δεν αφορά μόνο τους ίδιους. Έχει καίρια σημασία για την αντίληψη, την οργάνωση και τις προοπτικές της σύγχρονης κοινωνίας (Drydakis, 2012).

2.4 Ζήτημα ενσωμάτωσης

Το ζήτημα της ενσωμάτωσης των μεταναστευτικών πληθυσμών είναι υψίστης σημασίας και προτεραιότητας. Σημαντικό ρόλο παίζει η δεύτερη γενιά μεταναστών, οι οποίοι είτε ακολούθησαν τους γονείς τους είτε γεννήθηκαν στο νέο τόπο εγκατάστασης.

Οι συνθήκες που αντιμετωπίζουν είναι περισσότερο ως νέα γενιά παρά ως ξένοι και διαφοροποιούν την στάση τους από αυτή των γονιών τους. Στην πραγματικότητά τους δεν υπάρχουν οι δυσχερείς συνθήκες και τα απαξιωτικά βήματα και πράξεις των γονιών τους. Πηγαίνουν στα ίδια σχολεία και αποκτούν την ίδια εκπαίδευση με τους γηγενείς μαθητές και πολλές φορές ακόμα ανώτερη, δημιουργώντας προσδοκίες για το μέλλον τους στον εκάστοτε τόπο σε αντίθεση με τους γονείς τους. Διαμορφώνουν έτσι την προσωπικότητά τους, τις ικανότητές τους και αναπτύσσουν κοινωνικές σχέσεις.

Είναι λοιπόν κατανοητό, ότι όταν οι προσδοκίες αυτές διαψεύδονται, την θέση τους παίρνουν η διάκριση, η περιθωριοποίηση και η αρνητική διαφορετική αντιμετώπιση δημιουργώντας μία εχθρική κατάσταση. Αντιμετωπίζουν εμπόδια στην κοινωνική κινητικότητα, έχουν περιορισμένη πρόσβαση στα προνόμια των αγορών εργασίας και υφίστανται δημόσια προκατάληψη. Με βάση τα δεδομένα αυτά μια κοινωνία καλείται να αντιμετωπίσει το ζήτημα αυτό, το οποίο δεν αναφέρεται σε ένα τμήμα της αλλά σε ολόκληρο τον πληθυσμό καθώς επηρεάζεται η οικονομία, οι εργασιακές σχέσεις και οι κοινωνικές δομές.

Μερικά από τα καίρια ζητήματα που καθιστούν την πολιτική της ενσωμάτωσης αναγκαία και άμεση είναι το ζήτημα της υπογεννητικότητας μίας κοινωνίας της οποίας η κοινωνική ασφάλιση στηρίζεται στον ενεργό πληθυσμό της. Επίσης, στις περιφέρειες μιας κοινωνίας παρατηρείται μια αποστροφή των γηγενών για απασχόληση με τις γεωργικές παραγωγές. Επιπλέον, η ύπαρξη των αλλοδαπών μαθητών σε όλους τους τομείς της εκπαίδευσης, η αύξηση των μικτών γάμων έχουν ως αποτέλεσμα την ύπαρξη δίγλωσσων πολιτών. Τέλος, η αξιοποίηση του μεταναστευτικού πληθυσμού πρέπει να είναι δίκαιη, προσεχτική και δημιουργική. Βραχυπρόθεσμα αλλά και μακροπρόθεσμα η ενσωμάτωση των μεταναστών σε μια κοινωνία μπορεί να αποφέρει πολλά σημαντικά οφέλη στο κοινωνικό σύνολο, που καθιστούν τα κόστη που αυτή συνεπάγεται μηδαμινά.

Οι αλλαγές που έχουν επέλθει από το φαινόμενο της μετανάστευσης έχουν δημιουργήσει προϋποθέσεις για αλλαγή στην στάση του 'ξένου'. Στην ελληνική κοινωνία, ενδεικτικό παράδειγμα είναι η εξέλιξη του νομοθετικού πλαισίου από το 1991 και μετά, όπου επιχειρείται η ρύθμιση των συνθηκών παραμονής και εργασίας των μεταναστών στην ελληνική επικράτεια. Οι θεσμοί, τα πολιτικά κόμματα, και η ΕΕ με τα όργανα και τους θεσμούς της, μπορούν να συμβάλλουν για αυτή την απαραίτητη μετάβαση της κοινωνίας ως προς την αποδοχή της ετερότητας (Αφουξενίδης κ.α., 2012).

Οι θεσμοί και οι πολιτικές και κοινωνικές συμμαχίες όμως δεν είναι παρά ένα πλαίσιο κανόνων ως προς την συμπεριφορά απέναντι στο ζήτημα και από μόνες τους δεν είναι επαρκείς. Πρέπει η ίδια η κοινωνία να αποδεχτεί το φαινόμενο αυτό και να αποκτήσει αυτογνωσία. Μόνο έτσι θα μπορέσει να αξιοποιήσει της ευκαιρίες που θα δοθούν καθώς και τις προκλήσεις και να αντιμετωπίσει τα οποιαδήποτε προβλήματα που μπορεί να προκύψουν. Η τέλεια κοινωνία είναι η ανοιχτή κοινωνία όπου μπορεί να αφομοιώσει την διαφορετικότητα και να εξελιχθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

3.1 Οικονομικές Θεωρίες

Η μετανάστευση αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ιστορίας και των πολιτισμών των λαών παγκοσμίως. Στο παρελθόν κυρίως, οι μετακινήσεις των πληθυσμών γινόταν μέσα στα πλαίσια πολέμων και φυσικών καταστροφών. Το κύριο συστατικό του φαινομένου σήμερα όμως, είναι οι οικονομικοί παράγοντες οι οποίοι είναι αποτέλεσμα της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και του οικονομικού συστήματος.

Αν και η οικονομική προοπτική του φαινομένου δεν το εκφράζει πλήρως, οι οικονομολόγοι αναπτύσσουν εδώ και δεκαετίες θεωρίες που αντιμετωπίζουν την μετανάστευση σαν μια επένδυση, στην οποία το εισόδημα που αποκτάται μαζί με άλλα οφέλη (δημιουργία αποθέματος ανθρώπινου κεφαλαίου), θα πρέπει τουλάχιστον να υπερβαίνει τα κόστη για να δικαιώνουν την μετακίνηση.

Οι οικονομικές θεωρίες διαφέροντας μεταξύ τους, καταλήγουν στην άποψη ότι λόγω διαφοράς ευκαιριών και επιπέδου ανάπτυξης και διαβίωσης των χωρών, προκύπτει η μετανάστευση (Φρατσέα, 2012).

3.1.1 Νεοκλασική θεωρία

Σύμφωνα με την νεοκλασική θεωρία περί μετανάστευσης, η μετακίνηση λογίζεται ως η προσωπική επιλογή ή όχι του ατόμου αποσκοπώντας στην μεγιστοποίηση του εισοδήματός του.

Οι διαφορές στους μισθούς ανάμεσα στις γεωγραφικές περιοχές είναι το κίνητρο για την απόφαση του ατόμου προς μετανάστευση. Η βάση της θεωρίας λοιπόν είναι η προσφορά και η ζήτηση κατά συνέπεια η λειτουργία της αγοράς.

Η θεωρία όμως υστερεί στο γεγονός ότι παρόλο που η προσφορά και η ζήτηση είναι ατομική ελευθερία, οι εργαζόμενοι δεν μπορούν να προβλέψουν τις δυνατότητες της αγοράς και τις διαδικασίες της, περιορίζοντας έτσι τα περιθώρια των επιλογών τους. Προστέθηκαν λοιπόν και άλλα στοιχεία στην νεοκλασική θεωρία, όπως η οικονομική και κοινωνική υποδομή των χωρών αποστολής και υποδοχής, η μεταξύ τους απόσταση καθώς και η απόστασή τους από άλλα αντίστοιχα κέντρα, η πολιτισμική ταυτότητα των περιοχών κ.α. Με ζήτημα το θετικό ή αρνητικό αποτέλεσμα της μετανάστευσης, αναφορικά προς

τον μετανάστη, τα αποτελέσματα της σχέσης μετανάστη – χώρα αποστολής και της σχέσης μετανάστη – χώρα υποδοχής διαφέρουν.

3.1.2 Ανθρώπινο κεφάλαιο

Στο ίδιο πλαίσιο με την νεοκλασική θεωρία είναι η θεωρία ανθρωπίνου κεφαλαίου. Η διαφορά της είναι στην σχέση κόστους – οφέλους της μετανάστευσης. Υποστηρίζει την θετική επίδραση της επένδυσης σε ανθρώπινο κεφάλαιο στα αποτελέσματα στην αγορά εργασίας.

Ο μετανάστης μεταφέρει στην χώρα υποδοχής στοιχεία όπως γνώσεις, δεξιότητες, εμπειρίες που σύμφωνα με την θεωρία αποτελούν ανθρώπινο κεφάλαιο. Τα έτη εκπαίδευσης, η ειδίκευση στην εργασία, η επαγγελματική εμπειρία αυξάνουν την παραγωγικότητα. Έτσι η επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο δίνει προβάδισμα στην χώρα στο ανταγωνιστικό περιβάλλον της αγοράς, επιφέροντας θετικά αποτελέσματα, συμβάλλοντας στην οικονομική της ανάπτυξη (Εμκε – Πουλοπούλου, 2007).

3.1.3 Νέα οικονομική θεωρία

Η νέα οικονομική θεωρία διαμορφώθηκε τα τελευταία χρόνια και αντιτάσσεται στην νεοκλασική θεωρία, κυρίως σε ζητήματα που αφορούν τον τρόπο λήψης της απόφασης για μετανάστευση. Υποστηρίζει ότι η απόφαση αυτή δεν λαμβάνεται ατομικά αλλά συλλογικά από μια ομάδα ανθρώπων όπως η οικογένεια, το νοικοκυριό, οι συγγενείς.

Δρώντας συλλογικά, αποσκοπούν στην μεγιστοποίηση του εισοδήματος αλλά και στην βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης. Όταν η εγχώρια οικονομική αγορά έχει φθίνουσα πορεία, τότε τα νοικοκυριά βασίζονται στις μεταβιβάσεις πληρωμών από τους μετανάστες. Με τον τρόπο αυτό μπορούν και ελέγχουν τους κινδύνους για την οικονομική ανάπτυξη και ευημερία του νοικοκυριού.

Μπορεί λοιπόν να θεωρηθεί ότι η μετανάστευση είναι μια οικογενειακή υπόθεση που λαμβάνεται για την πρόβλεψη των κινδύνων στο οικογενειακό εισόδημα. Στις ανεπτυγμένες χώρες οι κίνδυνοι για το εισόδημα μειώνονται λόγω της ύπαρξης της ιδιωτικής ασφαλιστικής αγοράς ή των κυβερνητικών προγραμμάτων. Αντίθετα στις αναπτυσσόμενες χώρες τέτοιοι θεσμοί δεν υπάρχουν ή έχουν υψηλό κόστος.

3.1.4 Δυαδική αγορά εργασίας

Σε διαφορετικό πλαίσιο κινείται η θεωρία της δυαδικής αγοράς εργασίας από αυτό της νεοκλασικής και της νέας οικονομικής θεωρίας. Θεωρεί ότι η μετανάστευση είναι το αποτέλεσμα των αναγκών της αγοράς και όχι μια απόφαση ατόμου ή ατόμων. Δίνει έτσι

έμφαση στο συνολικό αθροιστικό οικονομικό αποτέλεσμα της μετανάστευσης και όχι στα μικρά επιμέρους ζητήματα.

Από τους πρώτους που εξέφρασαν άποψη επί του θέματος ήταν ο Priore ο οποίος υποστήριξε ότι υπάρχει μια συνεχόμενη ζήτηση για μετακινούμενο πληθυσμό λόγω των ανεπτυγμένων οικονομιών. Επιπλέον, οι συνθήκες που επικρατούν στις χώρες υποδοχής όπως διαρκής ανάγκη για ξένους εργάτες είναι αποτέλεσμα της μετανάστευσης και όχι οι χαμηλοί μισθοί και τα υψηλά ποσοστά ανεργίας στις χώρες αποστολής.

Υπό το πρίσμα της θεωρίας αυτής, η αγορά διακρίνεται σε δύο τομείς, στον κεντρικό και στον περιφερειακό. Στον κεντρικό, ή αλλιώς επίσημο, πρωτεύοντα, η αγορά εργασίας προορίζεται για τους γηγενείς περιλαμβάνοντας τους δημόσιους φορείς και τις μεγάλες ιδιωτικές επιχειρήσεις. Σε αυτόν τον τομέα οι συνθήκες εργασίας και τα εισοδήματα ευνοούνται, κάνοντάς τον προνομιούχο. Στον περιφερειακό, ή αλλιώς ανεπίσημο, δευτερεύοντα, επικρατούν χαμηλοί μισθοί, εργασιακή ανασφάλεια και αυξανόμενη πιθανότητα ανεργίας (Φρατσέα, 2012).

Η θεωρία αυτή συνδέει την μετανάστευση με τις απαιτήσεις των βιομηχανικών αγορών, με κύριο παράγοντα την ζήτηση εργασίας.

3.1.5 Μαρξιστική θεωρία

Η μαρξιστική θεωρία υποστηρίζει ότι στο πλαίσιο του καπιταλιστικού συστήματος δημιουργείται μια ανισομερής οικονομική ανάπτυξη η οποία συμβάλλει στη μετανάστευση. Η συσσώρευση του κεφαλαίου επιτυγχάνεται με τις μετακινήσεις εκεί όπου υπάρχει εργασία αλλά και χαμηλές αποδοχές.

Η ανισομερής ανάπτυξη της οικονομίας (σχέση κέντρου – περιφέρειας) διαμορφώνει συγκεκριμένες συνθήκες. Ουσιαστικά η απόφαση κάποιου για μετακίνηση, και η επιλογή του τόπου δεν είναι εκούσια αλλά χειραγωγημένη και αναπόφευκτη.

3.2 Οικονομικές επιπτώσεις

Η μαζική μετανάστευση φέρει σειρά από οικονομικές επιπτώσεις στις χώρες υποδοχής, καθώς οι κυριότεροι λόγοι πραγματοποίησής της είναι οικονομικού περιεχομένου.

Η νέα θεωρία της μετανάστευσης όπως θεμελιώνεται από τον Borjas αναφέρεται στις επιπτώσεις της μαζικής μετανάστευσης στο εσωτερικό της χώρας υποδοχής. Η είσοδος ανειδίκευτων ή χαμηλής εκπαίδευσης μεταναστών αυξάνει μεν το ΑΕΠ και το κατά κεφαλήν εισόδημα, δυσκολεύει δε τη θέση των ντόπιων. Αυξάνεται η προσφορά

εργασίας με αποτέλεσμα να αυξάνεται και ο ανταγωνισμός στην αγορά με πτώση των μισθών. Αυτοί που ωφελούνται από την κατάσταση αυτή είναι οι επιχειρηματίες που παράγουν με χαμηλότερο κόστος αλλά και οι καταναλωτές που αγοράζουν με σταθερές ή πιο φθηνές τιμές. Οι ντόπιοι ανειδίκευτοι εργαζόμενοι γίνονται φτωχότεροι ενώ αυτοί που εκμεταλλεύονται τους μετανάστες πλουσιότεροι.

Με την προϋπόθεση ότι η αγορά εργασίας είναι ευέλικτη, ένα υπόδειγμα γενικής ισορροπίας δείχνει ότι η μετανάστευση συμβάλει στην αύξηση του ΑΕΠ, των ιδιωτικών επενδύσεων και της ιδιωτικής κατανάλωσης ενώ ο ΔTK μειώνεται. Στην ελληνική πραγματικότητα όμως με τη ρύθμιση των αμοιβών να είναι ανελαστική τα δεδομένα αλλάζουν. Οι μισθοί υποχωρούν, αυξάνεται η ανεργία των ανειδίκευτων εργαζομένων, νέες θέσεις εργασίας δεν δημιουργούνται και το ΑΕΠ αυξάνει με μικρότερο ρυθμό.

Παράλληλα με την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας πορεύεται και η επάρκεια φτηνών εργατικών χεριών. Οι αλλοδαποί και περισσότερο οι παράνομα εργαζόμενοι αλλοδαποί αποτελούν λύση, η οποία προσωρινά ευνοεί κάποιους κλάδους. Για την ανάπτυξη της διεθνούς ανταγωνιστικότητας όμως χρειάζεται τεχνολογική και επιστημονική ανάπτυξη, μέθοδοι παραγωγής εντάσεως κεφαλαίου και καλά καταρτισμένο εργατικό δυναμικό. Η ύπαρξη άφθονου εργατικού δυναμικού και κατά πλειοψηφία χαμηλού μορφωτικού επιπέδου αποτρέπει την καταφυγή σε τεχνολογική αναβάθμιση για διατήρηση της ανταγωνιστικότητας. Μακροχρόνια λοιπόν η ανειδίκευτη εργασία φέρει αρνητικά αποτελέσματα στην οικονομία (Παπαγεωργίου & Τσιρώνης, 2013).

3.2.1 Θέσεις εργασίας και ανεργία

Το φαινόμενο της μετανάστευσης επηρεάζει την οικονομική ανάπτυξη τόσο των χωρών υποδοχής όσο και των χωρών προέλευσης. Η πράξη της μετανάστευσης από τις χώρες προέλευσης βοηθά σε ορισμένα ζητήματα που αντιμετωπίζουν οι χώρες αυτές όπως είναι το δημογραφικό πρόβλημα. Επιπλέον, με τον κόσμο να μεταναστεύει μειώνεται η φανερή ανεργία, οι οικογενειακές ανάγκες περιορίζονται ως ένα βαθμό ενώ τα μεταναστευτικά εμβάσματα αποτελούν μόνιμη πηγή εσόδων για τα νοικοκυριά και την οικονομία. Ως αποτέλεσμα αυτών τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα δεν αυξάνονται περισσότερο και επέρχεται κάποια ισορροπία

Η οικονομική ανάπτυξη ενός τόπου λειτουργεί σε συνάρτηση με το εργατικό δυναμικό, το κεφάλαιο και τις πρώτες ύλες. Οι μετανάστες είναι εν δυνάμει εργατικό δυναμικό άρα η είσοδός τους στις χώρες υποδοχής αυξάνει την εργατική δύναμη άρα και την οικονομική ανάπτυξη. Πιο συγκεκριμένα σε επιχειρήσεις κυρίως αγροτικού και κατασκευαστικού τομέα, με την απουσία νέων τεχνολογιών, η συμμετοχή των μεταναστών

λόγω χαμηλού εργατικού κόστους σημαίνει την ύπαρξη και ανάπτυξη αυτών. Σε περίπτωση μη ύπαρξης αυτής της δυνατότητας οι επιχειρήσεις αυτές θα έκλειναν. Έτσι, με τον μετανάστη να έχει εισόδημα και να το καταναλώνει εντός της χώρας, αυξάνεται η ζήτηση των προϊόντων άρα και η παραγωγή.

Οι ηλικίες των μεταναστών είναι κατά κύριο λόγο νέες κάνοντας τους αναλογικά πιο παραγωγικούς ευνοώντας το ασφαλιστικό σύστημα αυξάνοντας τον αριθμό των ασφαλισμένων σε σχέση με τους συνταξιούχους και άρα τα ασφαλιστικά έσοδα. Επιπλέον, με τα χαμηλά ποσοστά γεννήσεων και της γήρανσης του πληθυσμού στις χώρες της Δύσης, η ύπαρξη των μεταναστών ευνοεί το δημογραφικό πρόβλημα.

Ιστορικά, η χρήση των μεταναστών συνέβαλε στην οικονομική ανάπτυξη χωρών της Δύσης καθώς και των ΗΠΑ. Ο βιομηχανικός τομέας αναπτύχθηκε λόγω της ύπαρξης των μεταναστών. Στα σημερινά δεδομένα σε πολλές χώρες καθώς και στην Ελλάδα η ανάπτυξη στηρίζεται κατά πολύ και στους μετανάστες, έστω και αν μέρος του πληθυσμού τους ασχολούνται με την παραοικονομία η οποία είναι τμήμα της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Στο ζήτημα της ανεργίας και κατά πόσο η μετανάστευση το ευνοεί και μειώνει τους μισθούς, αρκετές μελέτες αποδεικνύουν το αντίθετο. Οι μετανάστες χρησιμοποιούνται σε θέσεις ανειδίκευτου προσωπικού όπως ο αγροτικός και ο κατασκευαστικός τομέας, σε θέσεις που οι ντόπιοι δεν επιλέγουν, αυξάνοντας έτσι την παραγωγικότητα αφού με την απουσία τους οι θέσεις θα έμεναν κενές.

Η ανεργία, στη νεοφιλελεύθερη θεωρία των οικονομικών επιστημών, είναι μια προσωρινή κατάσταση ανισορροπίας επειδή οι εργαζόμενοι δεν δέχονται να εργαστούν με τους μισθούς που προσφέρουν οι εργοδότες. Την ευθύνη δηλαδή δεν την έχουν οι μετανάστες αλλά είναι και απόφαση των ντόπιων να εργαστούν ή όχι με τους μισθούς που προσφέρουν οι εργοδότες. Με την κινητικότητα του εργατικού δυναμικού επέρχεται μια ισορροπία στις ελλείψεις ή το πλεόνασμα εργατικής δύναμης στις αγορές. Επιπλέον οι μισθοί, που σύμφωνα με την νεοκλασική θεωρία εξαρτώνται από την ζήτηση και την προσφορά εργασίας, δεν μειώνονται απαραίτητα. Λόγω οικονομικής ανάπτυξης, η καμπύλη της ζήτησης εργασίας μπορεί να μετατοπιστεί προς τα δεξιά μη μεταβάλλοντας έτσι τους μισθούς (Παπαγεωργίου & Τσιρώνης, 2013).

3.2.2 Κοινωνική ασφάλιση

Το φαινόμενο της μετανάστευσης συνδέεται με τα έσοδα και τις κοινωνικές δαπάνες της κοινωνικής ασφάλισης. Η ηλικιακή κλίμακα στην οποία κατατάσσονται οι περισσότεροι είναι μικρή, άρα επιδρά θετικά στο ασφαλιστικό σύστημα αφού

συνεισφέρουν οικονομικά χωρίς να ακόμη να επωφελούνται. Από την άλλη μεριά, η υψηλότερη γονιμότητα των μεταναστών συνεπάγεται τις υψηλότερες δαπάνες κοινωνικής προστασίας των μελών των αλλοδαπών οικογενειών. Ο χρόνος ως σημείο αναφοράς είναι αυτός που καθορίζει την πορεία των πραγμάτων.

Οι σημερινοί εργαζόμενοι θα είναι αυριανοί συνταξιούχοι και άρα θα «εκταμιεύσουν» τα χρήματα τα οποία κατέβαλαν. Τα σημερινά παιδιά των μεταναστών θα είναι αυριανοί εργαζόμενοι και επομένως ως εργαζόμενοι, μέσα σ' ένα καθεστώς συρρίκνωσης του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας, θα συμβάλλουν στην οικονομική μεγέθυνση και στα έσοδα του ασφαλιστικού συστήματος. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι για το ασφαλιστικό ζήτημα η μετανάστευση δεν είναι ικανή να ανακόψει μακροπρόθεσμα τις αρνητικές εξελίξεις, οι οποίες μπορούν να ανατραπούν μόνο με την αύξηση της γεννητικότητας (Κασσίμης, 2007).

3.2.3 Αποταμιεύσεις – εμβάσματα μεταναστών

Η ύπαρξη του φαινομένου της μετανάστευσης συνεισφέρει στην οικονομία των χωρών προέλευσής τους σε δύο διακριτά σημεία. Το πρώτο είναι οι πληροφορίες, η γνώση και οι δεξιότητες που μεταβιβάζονται από τις χώρες υποδοχής. Το δεύτερο είναι η συμβολή τους στην οικονομική ανάπτυξη με την μέθοδο αποστολής εμβασμάτων, μέρος από το εισόδημα που απέκτησαν στις χώρες υποδοχής. Τα τελευταία χρόνια, τα εμβάσματα είναι η μοναδική αυξανόμενη ροή οικονομικών πόρων των χωρών προέλευσης που συνεισφέρει στην καλύτερευση των συνθηκών διαβίωσης των ληπτών τους.

Οι περισσότερες μελέτες υποστηρίζουν ότι έμβασμα ποσού ενός δολαρίου μπορεί να αυξήσει το ΑΕΠ κατά δύο ή τρία δολάρια εφόσον μετατραπεί σε καταναλωτικά αγαθά ή επένδυση για την εκπαίδευση, την περίθαλψη, την κατασκευή ή επισκευή κατοικιών. Άρα, τα εμβάσματα δύνανται να περιορίσουν το επίπεδο φτώχειας σε έναν τόπο και να συμβάλλουν στην ανάπτυξη ενός τόπου.

Τα χαρακτηριστικά των χωρών υποδοχής και προέλευσης καθώς και τα ατομικά χαρακτηριστικά του κάθε μετανάστη είναι αυτά που καθορίζουν την αποστολή ή όχι των εμβασμάτων και το ύψος τους. Παράγοντες όπως το νομικό καθεστώς που ισχύει, η μόνιμη ή εποχική παρουσία του μετανάστη, η διάρκεια απασχόλησής του και το ύψος του μισθού του στην χώρα υποδοχής, η ύπαρξη οικογένειας στην χώρα προέλευσης αλλά και η ίδια του η επιθυμία να διαθέσει μέρος του εισοδήματός του για έμβασμα, είναι αυτοί που επιδρούν στην διαδικασία ή όχι της αποστολής των εμβασμάτων (Δεδούση, 2013).

3.2.4 Παραοικονομία και παράνομη εργασία

Η παραοικονομία υπήρχε πάντα και θα υπάρχει στην οικονομική δραστηριότητα των αγορών. Είναι το τμήμα που ασκείται παράνομα και λαθραία. Ως εκ τούτου οι συναλλαγές που γίνονται δεν καταγράφονται από τις στατιστικές αρχές, δεν περιλαμβάνονται στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν με αποτέλεσμα οι δαπάνες να υπερτερούν των εσόδων. Οι μετανάστες παίζουν σημαντικό ρόλο στην παράνομη αυτή εργασία επειδή λόγω της φύσης της μπορούν να βρουν ευκολότερα εργασία. Το θέμα που τίγεται είναι αν η ύπαρξη των μεταναστών ευνοεί τις συνθήκες για διόγκωση της κατάστασης αυτής ή ότι είναι ένα φαινόμενο που υπάρχει ούτως ή άλλως και οι μετανάστες το χρησιμοποιούν για να βιοπορίσουν. Ακόμα και με την πλήρη απουσία των μεταναστών η παραοικονομία θα υπήρχε υπό τις δεδομένες συνθήκες.

Πολλοί μετανάστες απασχολούνται στην παραοικονομία αλλά όχι σε όλων των ειδών τις δραστηριότητες. Σε εργασίες όπως οικιακοί βοηθοί, αγροτικές, κατασκευαστικές κυριαρχούν οι μετανάστες γιατί σε αντίθεση με τους ντόπιους δέχονται να κάνουν τις εργασίες αυτές και δεν τις υποτιμούν. Επιπλέον οι ντόπιοι αποσκοπούν σε καλές απολαβές την στιγμή που οι μετανάστες δέχονται να εργαστούν με πολύ λίγα λόγω της οικονομικής τους κατάστασης. Βέβαια οι καιροί και η οικονομική κρίση που διανύει όλος ο πλανήτης μπορεί να αλλάξει τα δεδομένα στο μέλλον.

Σε μια χώρα με εκτεταμένη παραοικονομία όπως η Ελλάδα η απασχόληση αυτού του είδους είναι φτηνή και προτιμάται. Οι εργοδότες επωφελούνται από την μη καταβολή ασφαλιστικών εισφορών και τις μειωμένες από κάθε άποψη υποχρεώσεις απέναντι στους εργαζόμενους (Αφουξενίδης κ.α., 2012).

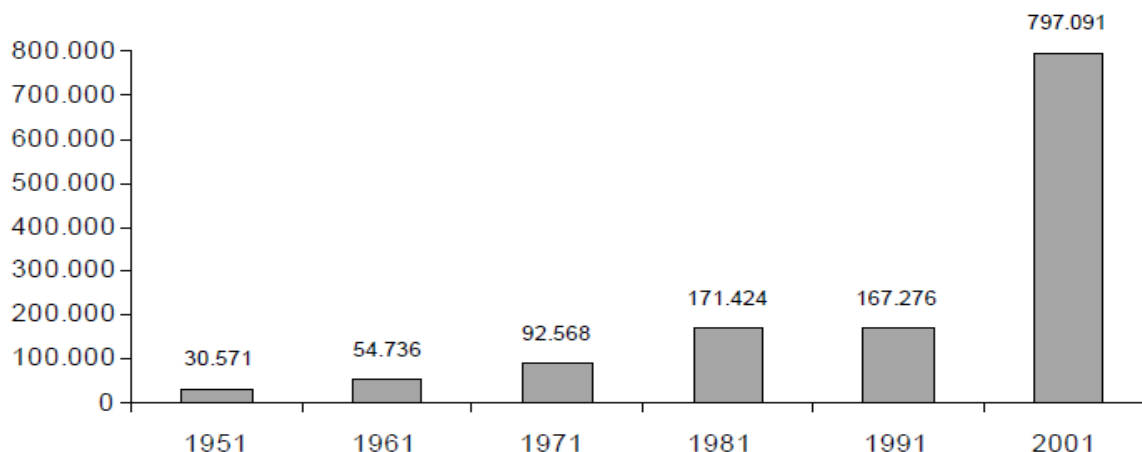
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΡΕΥΝΕΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

4.1 Οι μετανάστες στην Ελλάδα

Υπάρχουν μερικά σύνολα δεδομένων που παρέχουν αξιόπιστες ποσοτικές πληροφορίες για την εμπειρική μελέτη των πτυχών της μετανάστευσης στην Ελλάδα. Εκείνα που διατίθενται κυρίως συλλέγονται από κρατικούς φορείς, όπως η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ., πρώην ΕΣΥΕ), το Υπουργείο Εργασίας, το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, το Υπουργείο Εξωτερικών, το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, το Υπουργείο Εσωτερικών και το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΙΚΑ). Το πρώτο σύνολο δεδομένων ήρθε από το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης του 1998, ενώ μια πιο πρόσφατη είναι η απογραφή του 2001 που διεξήλθε από την ΕΛΣΤΑΤ. Άλλα σύνολα δεδομένων περιλαμβάνουν μικρο-δεδομένα από τις έρευνες εργατικού δυναμικού που διενεργήθηκαν από την ΕΛΣΤΑΤ, αδημοσίευτα στοιχεία από την Απασχόληση Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) και μια έρευνα που διενεργήθηκε από τη Γενική Γραμματεία του Απόδημου Ελληνισμού (ΓΓΑΕ) το 2000. Η πιο πρόσφατη πηγή πληροφοριών είναι του 2004/5, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών (ΕΟΠ) που πραγματοποιήθηκε από την ΕΛΣΤΑΤ.

Μεταξύ 1991 και 2001 ο πληθυσμός στην Ελλάδα αυξήθηκε σχεδόν κατά 7%, ενώ ο πληθυσμός των μεταναστών, τόσο των νόμιμων όσο και παράνομων (χωρίς χαρτιά), υπερτριπλασιάστηκε, φτάνοντας σε ποσοστό 7,3% του συνολικού πληθυσμού του 2001 (συνολικά 797.091). Δυστυχώς, λεπτομερή δημογραφικά στοιχεία υπάρχουν για 762.191 από αυτούς μόνο. Το Σχήμα 1 δείχνει την εξέλιξη του μεταναστευτικού πληθυσμού στην Ελλάδα μεταξύ 1951 και 2001, χρησιμοποιώντας δεδομένα από απογραφές πληθυσμού.

Σχήμα 1 : Η εξέλιξη του μεταναστευτικού πληθυσμού
Πηγή : ΕΛΣΤΑΤ, Απογραφή πληθυσμού 2001

Η μικρή μείωση μεταξύ 1981 και 1991 θα πρέπει να αποδοθεί στο σημαντικό ποσοστό των παράνομων μεταναστών που δεν εμφανίζονται στην απογραφή του 1991. Πρόσφατες εκτιμήσεις που λαμβάνουν υπόψη τους παράνομους μετανάστες ανεβάζουν τον συνολικό αριθμό των μεταναστών στα πρώτα χρόνια του εικοστού πρώτου αιώνα σε περισσότερους από ένα εκατομμύριο. Δηλαδή, 9-10% του συνολικού πληθυσμού (Triandafyllidou και Maroukis, 2008). Ο Λιανός (Λιανός κ.α., 2008) χρησιμοποιεί μια σειρά από πηγές για να εκτιμήσει το συνολικό αριθμό των παράνομων μεταναστών στην Ελλάδα. Οι εκτιμήσεις του κυμαίνονται από 81.000 σε 275.500 άτομα, ανάλογα με την πηγή.

Η πλειοψηφία των μεταναστών είναι υπήκοοι των γειτονικών βαλκανικών χωρών, όπως η Αλβανία και Βουλγαρία - πιθανώς λόγω της γεωγραφικής τους θέσης, η οποία διαμορφώνει το σχήμα της μετανάστευσης, επηρεάζει τη διάρκεια της διαμονής και τη συχνότητα των ταξιδιών πίσω στη χώρα προέλευσης (Καβουνίδη 2002). Στον Πίνακα 1 (βλ. Παράρτημα) παρουσιάζεται η σύνθεση του πληθυσμού των αλλοδαπών στην Ελλάδα, σύμφωνα με την απογραφή του 2001.

Μια πρώτη ματιά στον Πίνακα 1 δείχνει ότι οι μετανάστες από την Αλβανία είναι περισσότερο του μισού του συνόλου των μεταναστών (57,5%). Η δεύτερη μεγαλύτερη ομάδα είναι από τη Βουλγαρία (4,6%), ακολουθούμενη από τους μετανάστες από τη Γεωργία (3,0%), Ρουμανία (2,9%), και η Ρωσία (2,3%). Από τα νέα κράτη μέλη της Ε.Ε., οι Κύπριοι (2,3%) και Πολωνοί (1,7%) είναι οι μεγαλύτερες ομάδες μεταναστών. Υπάρχουν επίσης μετανάστες από άλλες ανεπτυγμένες χώρες, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο (1,7%), Γερμανία (1,5%), Ιταλία (0,8%), Ηνωμένες Πολιτείες (2,4%) και Αυστραλία (1,2%), πολλοί από τους οποίους ενδέχεται να είναι ελληνικής καταγωγής ή σύζυγοι Ελλήνων πολιτών. Περαιτέρω, στο σύνολο, υπάρχουν περισσότεροι άνδρες (54,5%) σε σχέση με τις μετανάστριες, αλλά η σύνθεση ποικίλει μεταξύ των διαφόρων εθνικοτήτων.

4.2 Οι οικονομικές μελέτες και έρευνες της μετανάστευσης

Οι μελέτες που εξετάζουν τις οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα περιορίζονται στον αριθμό και το βάθος, τουλάχιστον σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Αυτό συμβαίνει κυρίως λόγω της προαναφερθείσας έλλειψης των απαραίτητων στατιστικών στοιχείων, που εν μέρει προέρχονται από την παράνομη κατάσταση ενός σημαντικού ποσοστού των μεταναστών. Η εμπειρία πολλών χωρών δείχνει ότι η άφιξη μεγάλου αριθμού μεταναστών, με σημαντικό ποσοστό παράνομων εργατών μεταξύ τους, έχει σοβαρές επιπτώσεις, μεταξύ των οποίων και οικονομικές. Η

επανεξέταση που γίνεται επικεντρώνεται σε αυτές που φαίνεται να είναι οι πιο σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης. Συνεπώς υποδιαιρείται σε πέντε μέρη, που ασχολούνται με : α) το επίπεδο και τη σύνθεση του ΑΕΠ, β) τους μισθούς, την παραγωγικότητα και την ανεργία, γ) τα δημοσιονομικά θέματα, δ) τα εμβάσματα και ε) την κοινωνική ασφάλιση.

Θα πρέπει να τονιστεί ότι η μετανάστευση είναι μια συνεχής διαδικασία. Οι μελέτες χρησιμοποιούν δεδομένα από διαφορετικές περιόδους, κατά τις οποίες ο αριθμός, η σύνθεση και τα χαρακτηριστικά των μεταναστών άλλαζαν, μερικές φορές σημαντικά. Αυτή η διάσταση πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την εξέταση των αποδεικτικών στοιχείων διότι κάποια από τα πορίσματα που αναφέρονται παρακάτω μπορεί αδικαιολόγητα να θεωρηθούν ως ακατάλληλα ή ακόμη και αντιφατικά.

4.2.1 Επίπεδο και σύνθεση του ΑΕΠ

Έχει υπολογιστεί ότι στις αρχές του 1990, όταν ο αριθμός των μεταναστών στο σύνολο του πληθυσμού ήταν σημαντικά χαμηλότερος από τα σημερινά επίπεδα, η καθαρή συνεισφορά των μεταναστών στο ΑΕΠ κυμαινόταν μεταξύ 1% και 1,5%. Αν και εκ πρώτης όψεως, το ποσοστό αυτό φαίνεται αρκετά χαμηλό σε σύγκριση με τον αριθμό των μεταναστών στο εργατικό δυναμικό, δεν αποτελεί έκπληξη, δεδομένου ότι οι μισθοί των μεταναστών είναι πολύ χαμηλότεροι από εκείνους των Ελλήνων, και ως εκ τούτου η συμβολή τους στο ΑΕΠ θα είναι μικρότερη από τον συνολικό αριθμό τους στο εργατικό δυναμικό. (Lianos, 2004)

Πιο πρόσφατα, οι Κόντης, Ζωγραφάκης, και Μητράκος (2006) προσπάθησαν να εκτιμήσουν τον οικονομικό αντίκτυπο των μεταναστών (νομίμων και παρανόμων) σε σχέση με το ΑΕΠ με τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις που βασίζονται στη χρήση πινάκων κοινωνικής λογιστικής (Social Accounting Matrix-SAM). Σε αυτούς τους πίνακες, οι μετανάστες αντιμετωπίζονται ως ανεξάρτητος συντελεστής, όπου συμμετέχουν στη διαδικασία της παραγωγής, λαμβάνουν μισθό ο οποίος μεταφέρεται στα νοικοκυριά, τα οποία με τη σειρά τους καταναλώνουν, αποταμιεύουν ή διενεργούν πληρωμές στο εσωτερικό της χώρας ή στο εξωτερικό. Εκτιμάται ότι η συμβολή των μεταναστών στο ΑΕΠ το 2004 κυμαίνεται από 2,3% (δαπάνες) σε 2,8% (έσοδα). Από αυτά τα ποσοστά, το 0,5% έως 0,8% οφείλεται στη συμβολή των παράνομων μεταναστών.

Οι μετανάστες, ιδιαίτερα οι παράνομοι, χρησιμοποιούνται συνήθως στον υπερβολικά μεγάλο ανεπίσημο τομέα της ελληνικής οικονομίας, κατά κύριο λόγο σε προσωρινές θέσεις εργασίας, και οι μισθοί που λαμβάνουν είναι χαμηλότεροι από αυτούς των Ελλήνων εργαζομένων με παρόμοια προσόντα (Κόντης, Ζωγραφάκης και Μητράκος,

2006). Η απασχόληση των μεταναστών στον άτυπο τομέα της οικονομίας έχει ως αποτέλεσμα την επέκταση της παραοικονομίας (Κανελλόπουλος κ.α., 2006), (Λαμπριανίδης και Λυμπεράκη, 2001). Προηγούμενες μελέτες (Κανελλόπουλος, Κουσουλάκος και Ράπανος, 1995) εκτιμούν ότι οι άτυπες οικονομικές δραστηριότητες αντιπροσώπευαν περισσότερο από το 30% του ΑΕΠ στα τέλη του 1980, ενώ το 16-20% περίπου του εργατικού δυναμικού που απασχολούταν στην Ελλάδα δεν είχε καταχωρηθεί. Ως εκ τούτου, θα ήταν άδικο να ισχυριστούμε ότι οι μετανάστες ευθύνονται για το μεγάλο μερίδιο της παραοικονομίας στην Ελλάδα, δεδομένου ότι υπήρχε πολύ πριν από την άφιξή τους. Άλλοι παράγοντες φαίνεται να είναι μεγαλύτερη επιρροή στη διατήρηση της εκτεταμένης παραοικονομίας στην Ελλάδα, όπως το υψηλό επίπεδο των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης, η κοινωνικά άδικη κατανομή των δημόσιων παροχών, οι δυσκαμψίες της αγοράς εργασίας, και η αδυναμία της δημόσιας διοίκησης (Αφουξενίδης κ.α., 2012).

4.2.2 Οι μισθοί, η παραγωγικότητα και η ανεργία

Σε ο,τι αφορά τους μισθούς, οι Λιανός, Σαρρής και Κατσέλη, χρησιμοποιώντας δεδομένα που συλλέχθηκαν το 1993 από τέσσερις νομούς της Βόρειας Ελλάδας (Θεσσαλονίκη, Πέλλα, Ημαθία και Κιλκίς) υπολόγισαν την παραγωγικότητα (Πίνακας 2, βλ. Παράρτημα) και τους μισθούς (Πίνακας 3, βλ. Παράρτημα) για νόμιμους και παράνομους μετανάστες και των γηγενών εργαζόμενων με παρόμοιες δεξιότητες. Οι μισθοί των μεταναστών σε σχέση με την παραγωγικότητά τους φαίνεται να είναι χαμηλότεροι από εκείνους των Ελλήνων εργαζομένων με παρόμοια προσόντα. Αυτό είναι πιθανώς ο πιο σημαντικός λόγος για τον οποίο οι εργοδότες φαίνεται να προτιμούν τους μετανάστες από τους Έλληνες.

Ίσως το πιο σημαντικό ερώτημα είναι αν η εισροή των μεταναστών εργαζομένων οδήγησε σε **μείωση των μισθών** των Ελλήνων εργαζομένων και, αν ναι, σε ποιο βαθμό. Ο Λιανός (Lianos κ.α., 2004) υποστηρίζει ότι αν και οι πραγματικοί μισθοί δεν μειώθηκαν κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, εμφανίζονται να έχουν αυξηθεί με χαμηλότερο ρυθμό από ότι στο παρελθόν. Είναι ενδιαφέρον, ότι οι κατώτεροι ονομαστικοί μισθοί αυξήθηκαν κατά 1-2% ετησίως, ενώ η αύξηση των μέσων μισθών ήταν υψηλότερη. Μια πιθανή εξήγηση θα μπορούσε να είναι ότι οι ανειδίκευτοι εργαζόμενοι, ίσως με περιορισμένη εργασιακή εμπειρία, είναι αυτοί που ανταγωνίζονται με τους μετανάστες. Ως εκ τούτου, μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι μισθοί των ανειδίκευτων και μέσης ειδίκευσης Ελλήνων εργαζομένων είναι πιθανόν να έχουν επηρεασθεί από την παρουσία των μεταναστών.

Ένα άλλο πολύ σημαντικό ζήτημα σχετίζεται με τον αντίκτυπο των μεταναστών στο ρυθμό της **ανεργίας** των ιθαγενών εργαζομένων. Εάν, από τη μία πλευρά, οι ξένοι αντικαθιστούν τους ντόπιους εργάτες, τότε δεδομένου ότι οι πρώτοι είναι πολύ φθηνότερο να χρησιμοποιούν από τους δεύτερους, θα προτιμώνται από αυτούς, οδηγώντας έτσι σε αύξηση της ανεργίας των γηγενών. Εάν από την άλλη πλευρά, οι ξένοι εργάτες απασχολούνται συμπληρωματικά με τους ντόπιους, τότε η αύξηση της απασχόλησής τους θα μπορούσε να οδηγήσει σε αύξηση της απασχόλησης των γηγενών, λόγω του ότι οι μετανάστες απασχολούνται σε θέσεις εργασίας που δεν ενδιαφέρουν τους ντόπιους.

Σύμφωνα με την Καβουνίδη (Cavounidi, 2006), υπάρχει μια μετατόπιση από το οικογενειακό εργατικό δυναμικό στο μισθωτό εργατικό δυναμικό και αυτό οφείλεται στους μετανάστες, επειδή οι δραστηριότητες που εκτελούνταν προηγουμένως από τα μέλη της οικογένειας (κυρίως στον γεωργικό τομέα, σε μικρές επιχειρήσεις) σήμερα εκτελούνται από μετανάστες. Δεν είναι σαφές όμως, αν οι ντόπιοι που αντικαταστάθηκαν από τους αλλοδαπούς βρήκαν άλλες θέσεις εργασίας ή παρέμειναν εκτός αγοράς εργασίας. Η Καβουνίδη επανεξετάζει το φαινόμενο και επιβεβαιώνει την εμφάνισή του, ενώ η ίδια υποστηρίζει ότι η διάρθρωση της απασχόλησης στην Ελλάδα (μεγάλο ποσοστό αυτοαπασχολούμενων και οικογενειακού προσωπικού σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες) συγκλίνει με τα ευρωπαϊκά πρότυπα και οφείλεται στους μετανάστες. Αναφέρει ότι το 1986 μόνο το 49,3% των εργαζομένων ήταν μισθωτοί, ενώ το ποσοστό ανήλθε στο 63,4% το 2004.

Την αλλαγή του τμήματος οικογενειακής εργασίας εντός και εκτός του αγροκτήματος οφείλεται στους μετανάστες επιβεβαιώνουν και οι Κασίμης, Παπαδόπουλος (Kasimidis και Papadopoulos, 2005) που μελετούν τις επιπτώσεις του μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού στον τομέα της γεωργίας σε τρεις αγροτικές περιοχές στην Ελλάδα (Ιωάννινα, Κορινθία και Χανιά) και υποστηρίζουν ότι οι μετανάστες έχουν συμβάλει σημαντικά στη γεωργική και αγροτική αναδιάρθρωση της ελληνικής υπαίθρου. Περαιτέρω, οι Λαμπριανίδης και Λυμπεράκη (2001), χρησιμοποιώντας τα στοιχεία μιας έρευνας που διεξήχθη στη Θεσσαλονίκη, υποστηρίζουν την άποψη ότι περισσότερες θέσεις εργασίας δημιουργήθηκαν για τους ντόπιους από ότι καταστράφηκαν λόγω της ύπαρξης των μεταναστών Έτσι οι δύο τύποι του εργατικού δυναμικού είναι κατά κύριο λόγο συμπληρωματικοί. Ωστόσο, το αποτέλεσμα αυτό, αν και σημαντικό, μπορεί να είναι θετικό μόνο βραχυπρόθεσμα. Μακροπρόθεσμα η χρησιμοποίηση φθηνής εργασίας των μεταναστών μπορεί να καθυστερήσει την υιοθέτηση της νέας τεχνολογίας και την υποκατάσταση της εργασίας από το κεφάλαιο. Αυτό ισχύει σε όλους τους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας - όχι μόνο της γεωργίας. Έτσι, σε έναν κόσμο όπου η

ανταγωνιστικότητα και η αύξηση της παραγωγικότητας απαιτούν την εισαγωγή νέων τεχνολογιών και νέων μεθόδων παραγωγής που βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στο κεφάλαιο, είναι δυνατόν για μια χώρα να μείνει πίσω, λόγω της ύπαρξης φθηνού εργατικού δυναμικού και τεχνικών εντάσεως εργασίας. Από αυτή την άποψη, οι μετανάστες επιτρέπουν σε μια κατηγορία μικρών επιχειρήσεων να επιβιώσει και, κατά συνέπεια, να διατηρηθεί μία βιομηχανική δομή που δεν μπορεί να διατηρηθεί εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε μακροπρόθεσμη βάση (Drydakis, 2012).

4.2.3 Δημοσιονομικά θέματα

Δεδομένου ότι η δημοσιονομική κατάσταση στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από ένα πολύ μεγάλο δημόσιο χρέος και συνεχή δημοσιονομικά ελλείμματα, είναι σημαντικό να αντιμετωπιστεί το ζήτημα της επιβάρυνσης των δημοσίων υπηρεσιών από τη μετανάστευση. Οι δημόσιες υπηρεσίες περιλαμβάνουν δημόσια σχολεία, νοσοκομεία, αστυνομία, διοίκηση, μεταφορές, κλπ. το κόστος των οποίων είναι άμεσα, αν και όχι αναλογικά, συνδεδεμένο με το μέγεθος του πληθυσμού. Ωστόσο, τα εμπειρικά στοιχεία για τις αρχές του 1990 δείχνουν ότι η κατάσταση είναι διαφορετική στην Ελλάδα, δεδομένου ότι ο φόρτος εργασίας που βαρύνει τις δημόσιες υπηρεσίες από τους μετανάστες δεν είναι τόσο σημαντικός. Αυτό οφείλεται ενδεχομένως στο γεγονός ότι πολλοί παράνομοι μετανάστες είναι εποχιακοί εργάτες που ταξιδεύουν χωρίς τις οικογένειές τους, φοβούνται να εντοπιστούν γιατί θα απελαθούν, και επομένως δεν γράφουν τα παιδιά τους στο σχολείο και αποφεύγουν να χρησιμοποιούν τις δημόσιες υπηρεσίες.

Σε ο,τι αφορά την εκπαίδευση, σε πιο πρόσφατες μελέτες, με τα στοιχεία από το Υπουργείο Παιδείας το 2006, το ποσοστό των παιδιών των μεταναστών και των παλιννοστούντων στην πρωτοβάθμια και την δευτεροβάθμια εκπαίδευση ήταν 9,5% του συνόλου (7,8 για τα παιδιά των μεταναστών και 1,7% για τα παιδιά των παλιννοστούντων) (Τριανταφυλλίδου, 2006).

Όσον αφορά τη χρήση των υπηρεσιών δημόσιας υγείας, τα στοιχεία δεν είναι σαφή. Οι μετανάστες είναι νεότεροι από τους ντόπιους και ως εκ τούτου, έχουν μικρότερες ανάγκες για τις υπηρεσίες υγείας. Χρησιμοποιώντας τις πληροφορίες της ΕΟΠ (2004/5) οι Κόντης, Ζωγραφάκης και Μητράκος (2006) αναφέρουν ότι το ποσοστό των μεταναστών νοσηλευομένων είναι λίγο χαμηλότερο από εκείνο των γηγενών (6,1% έναντι 7,5%), ενώ οι ντόπιοι τείνουν να περάσουν περισσότερες ημέρες στο νοσοκομείο, πιθανώς λόγω της διαφορετικής σύνθεσης ηλικίας των δύο ομάδων. Με βάση τα στοιχεία από το ΙΚΑ, οι Μαράτου-Αλιπράντη και Γκαζόν (2005) αναφέρουν ότι λόγω της φύσης των εργασιών

τους, οι μετανάστες έχουν περισσότερο από διπλάσιες πιθανότητες από τους ντόπιους να υποστούν ατύχημα κατά την εργασία και, κατά συνέπεια, να χρειάζονται ιατρική θεραπεία.

Ίσως η πιο σημαντική επιβάρυνση για τις δημόσιες υπηρεσίες από τους μετανάστες είναι αυτή που σχετίζεται με τη δημόσια τάξη. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τον Κανελλόπουλο (Κανελλόπουλος κ.α., 2006), υπάρχουν 58 αστυνομικά τμήματα που απασχολούν 5.000 συνοριακούς φρουρούς που ειδικεύονται σε παραμεθόριους ελέγχους για τον εντοπισμό των παράνομων μεταναστών. Για τη διασφάλιση των ελληνικών ακτών από την παράνομη είσοδο αλλοδαπών, το 2003 το Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας απασχολούσε 6.251 άτομα, χρησιμοποίησε 4 ελικόπτερα, 319 χερσαία οχήματα, περίπου 200 περιπολικά λιμενικού, και 7 αεροπλάνα. Για μια πλήρη εικόνα των πραγματοποιηθεισών δαπανών πρέπει να περιληφθεί και το ποσό των χρημάτων που δαπανώνται σε κρατητήρια και απελάσεις. Χρησιμοποιώντας τα δεδομένα που παρέχονται από την Ελληνική Αστυνομία, το κόστος της αυξημένης εγκληματικότητας λόγω των μεταναστών, συμπεριλαμβανομένων των αστυνομικών, δικαστικών και σωφρονιστικών υπηρεσιών κυμαίνεται από 77 σε 354 εκατομμύρια ευρώ το 2001 (Λιανός και Μπένος, 2003).

Από την πλευρά των εσόδων, σε αντίθεση με τους παράνομους μετανάστες, αυτοί που απασχολούνται νόμιμα συνεισφέρουν στα ταμεία κοινωνικής ασφάλισης και στην πληρωμή φόρων. Κατόπιν αυτού, πληρώνουν το μερίδιο τους στις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικής υποδομής (σχολεία, αστικές συγκοινωνίες, κλπ.). Οι παράνομοι μετανάστες, από την άλλη πλευρά, υπόκεινται μόνο στην έμμεση φορολογία (φόρος προστιθέμενης αξίας και τους ειδικούς φόρους κατανάλωσης). Πολύ λίγοι νόμιμοι μετανάστες πληρώνουν φόρο εισοδήματος λόγω των χαμηλών εισοδημάτων τους, ενώ το εισόδημα των μεταναστών χωρίς χαρτιά είναι ακόμη χαμηλότερο από αυτό των νόμιμων μεταναστών. Ως εκ τούτου, συμπεραίνουμε ότι μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό των φόρων εισοδήματος χάνεται λόγω των μεταναστών χωρίς χαρτιά και ότι η σημαντικότερη αρνητική επίπτωση στα δημόσια έσοδα είναι η απώλεια των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης. Χρησιμοποιώντας μια σειρά από υποθέσεις, υπολογίζεται ότι αυτή η απώλεια ανέρχεται στο 10-20% των εισφορών που καταβάλλονται από τους νόμιμους μετανάστες (Drydakis, 2012).

4.2.4 Εμβάσματα

Μεταξύ άλλων, τα οφέλη από τη μετανάστευση του εργατικού δυναμικού της χώρας προέλευσης, περιλαμβάνουν τη μείωση των κοινωνικών εντάσεων από την ανεργία και / ή από την υποαπασχόληση, τις αποκτήσεις των δεξιοτήτων από τις ξένες χώρες με

την επιστροφή των μεταναστών, και τις μεταφορές χρημάτων από τους μετανάστες στις οικογένειές τους (εμβάσματα). Σε έρευνα σε μικρό δείγμα από μετανάστες από την Βουλγαρία, το 80% έστειλε εμβάσματα ενώ περίπου το 60% από αυτούς έστειλε πάνω από το 50% του εισοδήματός τους στην πατρίδα τους.

Από την άλλη πλευρά, ο Μαρούκης (Maroukis, 2005) υποστηρίζει ότι το ποσό των εμβασμάτων μειώνεται με την πάροδο του χρόνου, δεδομένου ότι λιγότερο από το 42% των Αλβανών μεταναστών έστειλαν εμβάσματα το 2003. Η εξήγηση είναι ότι όσο περνάει ο καιρός, η ενσωμάτωση των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία εξελίσσεται σταδιακά, με αποτέλεσμα την αποδυνάμωση των δεσμών με την πατρίδα τους. Την ίδια στιγμή οι ανάγκες τους αυξάνονται και έτσι μένουν λιγότερα χρήματα για την αποστολή.

Το ποσοστό του εισοδήματος που μεταφέρεται διαφέρει σημαντικά μεταξύ των χωρών προέλευσης των μεταναστών. Η απόφαση αποστολής εμβασμάτων εξαρτάται από την κατάσταση της οικογένειας του μετανάστη (τον αριθμό των παιδιών, την ύπαρξη συζύγου, τους γονείς και αν είναι στην Ελλάδα ή στην χώρα προέλευσης), ενώ το μέγεθος των εμβασμάτων εξαρτάται από το επίπεδο του εισοδήματος και την σταθερότητα της εργασίας του μετανάστη. Τα εμβάσματα είναι ζωτικής σημασίας για τις χώρες προέλευσης των μεταναστών, επειδή αυξάνουν τα διαθέσιμα εισοδήματα και την κατανάλωση και παρέχουν συνάλλαγμα που είναι αναγκαίο για την εισαγωγή πρώτων υλών και κεφαλαιουχικών αγαθών, τα οποία είναι προϋπόθεση για την οικονομική ανάπτυξη.

Από την άλλη πλευρά, τα εμβάσματα μειώνουν το διαθέσιμο εισόδημα και τη συνολική η ζήτηση στη χώρα **υποδοχής**. Αν λάβουμε υπόψη ότι η Ελλάδα είναι μέλος της Ε.Ε. συνειδητοποιούμε ότι τα εμβάσματα δεν μπορούν ποτέ να επιστρέψουν στην Ελλάδα μέσω των εξαγωγών, του τουρισμού, κλπ., και έτσι είναι πιθανό να θέσουν σε καθαρή απώλεια του εθνικού εισοδήματος. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τους μετανάστες που προέρχονται από μακρινές χώρες όπως η Ινδία, το Πακιστάν και τις Φιλιππίνες, και σε μικρότερο βαθμό στην περίπτωση των γειτονικών Βαλκανικών χωρών. Εκτιμάται ότι το 2000 τα εμβάσματα από τους μετανάστες στην Ελλάδα ήταν περίπου 509 εκατομμύρια ευρώ, εκ των οποίων τα 219,2 εκατομμύρια προήλθαν από Αλβανούς μόνο (Λιανός και Καβουνίδη, 2006) ενώ με βάση πιο πρόσφατα στοιχεία, τα εμβάσματα από τους Αλβανούς στην Ελλάδα έφταναν τα 400 εκατομμύρια ευρώ ετησίως (Αφουξενίδης κ.α., 2012).

4.2.5 Κοινωνική ασφάλιση

Η άφιξη ενός σημαντικού αριθμού μεταναστών σε μια μικρή χώρα σε σύντομο χρονικό διάστημα είναι πιθανό να επηρεάσει τη δημογραφική δομή του πληθυσμού της χώρας. Κατά μέσο όρο, οι μετανάστες είναι νεότεροι από τους ντόπιους συμβάλλοντας

στην αναζωογόνηση του συνολικού πληθυσμού. Όπως σημειώνεται, μεταξύ των απογραφών του 1991 και 2001, η αύξηση του πληθυσμού οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στην ροή μεταναστών. Παρ' όλα αυτά, οι Μπάγκαβος και Παπαδόπουλου (2003) υποστηρίζουν ότι η επίδραση της μετανάστευσης στη δημογραφική δομή του πληθυσμού δεν ήταν δραματική. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις τους, το ποσοστό των ατόμων ηλικίας άνω των 65 ετών θα ήταν 16,7%, χωρίς τους μετανάστες έναντι 15,8% που είναι το ποσοστό μετά από τη μετανάστευση. Μακροπρόθεσμες επιπτώσεις είναι πιθανό να εξαρτηθούν από το πόσο πολλοί από τους μετανάστες θα μείνουν μόνιμα στην Ελλάδα. Σε κάθε περίπτωση, οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι ακόμη και αν η τρέχουσα ροή μεταναστών εξακολουθεί να υπάρχει στο μέλλον, θα εξακολουθεί να είναι ανεπαρκής για να σταματήσει τη γήρανση του πληθυσμού.

Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης συνδέονται άμεσα με τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στη δημογραφική δομή της χώρας. Υπάρχουν μόνο λίγες μελέτες που εξετάζουν την επίδραση των μεταναστών στο κοινωνικό σύστημα ασφάλισης. Μία από αυτές, των Μαράτου-Αλιπράντη και Γκαζόν (2005), χρησιμοποιεί στοιχεία από την απογραφή του 2001 και από δειγματοληπτική έρευνα εργατικού δυναμικού του 2003 καθώς και πληροφορίες που παρέχονται από τα τρία μεγαλύτερα ταμεία κοινωνικής ασφάλισης, δηλαδή το ΙΚΑ, την κοινωνική ασφάλιση των αυτοαπασχολούμενων (ΟΑΕΕ) και τον οργανισμό κοινωνικής ασφάλισης αγροτών (ΟΓΑ). Με βάση τα διαθέσιμα δεδομένα, όλοι οι νόμιμοι μετανάστες καταβάλλουν εισφορές κοινωνικής ασφάλισης και ως εκ τούτου είναι ασφαλισμένοι. Οι παροχές κοινωνικής ασφάλισης είναι παρόμοιες για μετανάστες και γηγενείς, αλλά, λόγω των χαμηλότερων εισοδημάτων, οι μετανάστες πληρώνουν χαμηλότερες εισφορές κοινωνικής ασφάλισης (κατά μέσο όρο, € 2.563 ετησίως έναντι € 3.414 για τους Έλληνες), γεγονός που μακροπρόθεσμα θα οδηγήσει σε χαμηλότερες συντάξεις.

Λόγω της περιορισμένης μηχανοργάνωσης, οι πληροφορίες που παρείχαν τα τρία θεσμικά όργανα κοινωνικής ασφάλισης στους ερευνητές, ήταν ανεπαρκής. Ωστόσο, τα δεδομένα που παρέχονται από το ΙΚΑ θα οδηγήσουν σε ορισμένα γενικά συμπεράσματα. Αναφέρουν ότι οι συνεισφορές των μεταναστών ανήλθαν σε 11,0% του συνόλου των εισφορών του ΙΚΑ για το 2003. Σε αναλογία με τα έσοδά τους, το ποσοστό συνεισφορών κοινωνικής ασφάλισης των μεταναστών είναι μεγαλύτερο σε σχέση με αυτό των γηγενών, (37,8% έναντι 43,1%) (βλ. Πίνακα 4, Παράρτημα), και πιθανόν να οφείλεται στις υψηλές εισφορές που καταβάλλουν οι εργαζόμενοι σε επικίνδυνες θέσεις εργασίας. Οι Μαράτου-Αλιπράντη και Γκαζόν (2005) υποστηρίζουν ότι από αυτή την άποψη, η ένταξη των μεταναστών στην αγορά εργασίας είναι επωφελής βραχυπρόθεσμα, διότι συμβάλλουν

περισσότερο από τους Έλληνες ομολόγους τους. Αλλά μακροπρόθεσμα, θα συνταξιοδοτηθούν και θα δικαιούνται των συντάξεων.

Οι Μπάγκαβος και Παπαδόπουλου (2006) επίσης επιχειρούν να διερευνήσουν τις επιπτώσεις των μεταναστών στο ελληνικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης χρησιμοποιώντας δεδομένα από δύο έρευνες εργατικού δυναμικού (1991 και 2001), δύο απογραφές πληθυσμού (1991 και 2001), καθώς και μικρο-δεδομένα από το ΙΚΑ. Σύμφωνα με τους συγγραφείς, υπάρχει μια διαχρονική αύξηση του εργατικού δυναμικού στην Ελλάδα, η οποία αποδίδεται στους μετανάστες και τις γυναίκες που εισέρχονται στην αγορά εργασίας. Υποστηρίζουν ότι με την είσοδο των μεταναστών έχει αναβληθεί απλώς το πρόβλημα της γήρανσης του πληθυσμού και ότι οι εισφορές τους είναι ζωτικής σημασίας στην επιβίωση του συστήματος. Επιπλέον υποστηρίζουν ότι το ΙΚΑ θα αντιμετωπίσει σοβαρά προβλήματα στο μέλλον, δεδομένου ότι η ισορροπία μεταξύ των συντάξεων και των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης για τους μετανάστες (καθώς και για τους ντόπιους) δεν είναι βιώσιμη.

Λίγο πιο αισιόδοξα είναι τα συμπεράσματα του Πετράκου (Πετράκος κ.α., 2007). Στηρίζονται κυρίως στα στοιχεία της Έρευνας Οικογενειακών Προϋπολογισμών (2004/2005) και, όπως οι Μαράτου-Αλιπράντη και Γκαζόν (2005), υποστηρίζουν ότι η άφιξη των μεταναστών εργαζομένων παρείχαν μια «ανάσα» που ήταν απαραίτητη για τη μεταρρύθμιση του ελληνικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. Επί του παρόντος, οι μετανάστες λαμβάνουν περίπου το 1% των εισφορών τους από το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης υπό τη μορφή συντάξεων. Το ποσοστό αυτό φαίνεται να αυξάνεται κατακόρυφα μετά από 20 χρόνια. Για παράδειγμα, μέχρι το 2028 ο δείκτης αναμένεται να ανέλθει στο 70% αν δεν υπάρχει αύξηση του πληθυσμού των μεταναστών, ή 56% εάν ο πληθυσμός των μεταναστών διπλασιαστεί. Ωστόσο, υποστηρίζουν ότι τελικά, αν δεν υπάρχει μεταρρύθμιση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, είναι πιθανό οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης των μεταναστών να υστερούν των απαιτήσεών τους από το σύστημα.

4.3 Οι κοινωνικές μελέτες και έρευνες της μετανάστευσης

Οι πληροφορίες, οι εκθέσεις και οι μελέτες για τις κοινωνικές επιπτώσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα μπορούν να βρεθούν σε εφημερίδες, δημοφιλή περιοδικά, δημοσιεύσεις ινστιτούτων, επιστημονικά συνέδρια, βιβλία και επιστημονικά περιοδικά. Ανάμεσα στις μελέτες αυτές διακρίνονται σημαντικές διαφορές όσον αφορά το επίπεδο της επιστημονικής μεθοδολογίας και την ακρίβεια των δεδομένων. Ορισμένα δημοσιεύματα περιλαμβάνουν αβάσιμες και προκατειλημμένες απόψεις που μερικές φορές

μας δυσκολεύει να καταλάβουμε αν παρουσιάζονται αληθή αποτελέσματα έρευνας ή εκφράζεται η άποψη του εκάστοτε συγγραφέα.

Παρακάτω παρατίθενται στοιχεία από έρευνες και μελέτες καλύπτοντας σε εύρος τους κοινωνικούς τομείς που επηρεάζονται από την μετανάστευση.

4.3.1 Εγκληματικότητα

Η γενική εντύπωση είναι ότι στην Ελλάδα τα εγκλήματα έχουν αυξηθεί δραματικά από το 1990, λόγω της παρουσίας των παράνομων μεταναστών. Αυτή η εντύπωση δημιουργήθηκε εν μέρει λόγω των ταυτόχρονων εμφανίσεων των αξιόποινων πράξεων και των παράνομων μεταναστών και εν μέρει από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ) τα οποία έτειναν να μεγενθύνουν τη σημασία και τις συνέπειες των εγκλημάτων ιδιαίτερα όταν συμμετείχαν μετανάστες.

Οι πρώτες μελέτες για την εγκληματικότητα των μεταναστών έδειξαν ότι αυτή η γενική εντύπωση δεν αντανακλά την πραγματικότητα (Πανούσης κ.α., 1994), (Καρύδης, 1996). Στην πραγματικότητα, εκτιμάται ότι μόνο περίπου 1% ή 2% του συνολικού αριθμού των εγκλημάτων αποδίδεται στους αλλοδαπούς. Αυτό το γεγονός σε σύγκριση με το ποσοστό μεταναστών στον συνολικό πληθυσμό, το οποίο ήταν περίπου 8-10%, δείχνει ότι οι μετανάστες δεν μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι για μεγάλη συμμετοχή σε εγκλήματα που διαπράχθηκαν στην Ελλάδα (Αφουξενίδης κ.α., 2012).

Ωστόσο, αυτές οι πρώτες μελέτες έγιναν με τη χρήση στατιστικών στοιχείων με εσφαλμένο τρόπο, συγκρίνοντας τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν από αλλοδαπούς με όλα τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν από τους Έλληνες. Η μεγάλη πλειοψηφία των εγκλημάτων που διαπράττονται από τους Έλληνες είναι αδικήματα που οι μετανάστες, ιδιαίτερα οι λαθρομετανάστες, δεν μπορούν να διαπράξουν. Πρόκειται για παραβίαση των κανόνων οδικής κυκλοφορίας, (οι μετανάστες δεν έχουν τα αυτοκίνητα), ακάλυπτες επιταγές, (η πλειοψηφία των μεταναστών δεν έχουν τραπεζικούς λογαριασμούς), αδυναμία να πληρώσουν τους φόρους, (η πλειοψηφία των μεταναστών δεν απασχολείται νόμιμα) κ.λπ. Με άλλα λόγια, η βάση σύγκρισης δεν ήταν σωστή και εισήγαγε μια προκατάληψη υπέρ των αλλοδαπών.

Μια μελέτη από τους Λιανός και Μπένος (2003), εξέτασε στατιστικά στοιχεία για μεγάλο χρονικό διάστημα λαμβάνοντας υπόψη μόνο οκτώ κατηγορίες εγκλημάτων (κλοπές, βιασμούς, ναρκωτικά, όπλα, δολοφονίες, κλπ). Το αποτέλεσμα της μελέτης είναι ότι οι ξένοι έχουν πράγματι πολύ υψηλότερο ποσοστό στην εγκληματικότητα από τους Έλληνες. Για παράδειγμα, για το έτος 1990 ο αριθμός των εγκλημάτων ανά χιλιάδες άνθρωποι ήταν 6,14 για τους αλλοδαπούς και 5,72 για τους Έλληνες. Για το 1995, οι

αριθμοί είναι 6,21 για τους αλλοδαπούς και 5,64 για τους Έλληνες. Για το 1999 οι αντίστοιχοι αριθμοί είναι 10,95 και 5,82 και για το 2001 είναι 8,3 και 5,83 αντίστοιχα.

Παρενθετικά, αυτό που πρέπει να προστεθεί είναι ότι τα εγκλήματα που διαπράττονται από αλλοδαπούς δεν είναι απαραίτητα εγκλήματα κατά των Ελλήνων. Συνηθισμένα είναι και τα εγκλήματα μεταξύ ομάδων αλλοδαπών.

Καταλήγοντας, τα στοιχεία από τα υπάρχοντα διαθέσιμα δεδομένα και έρευνες, είναι ότι η εγκληματικότητα στην Ελλάδα έχει αυξηθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό ως αποτέλεσμα της μετανάστευσης.

4.3.2 Η ένταξη των μεταναστών

Η Ελλάδα έχει γίνει μια χώρα που δέχεται αυξανόμενες ροές μεταναστών και προσφύγων. Το πώς αυτοί οι μετανάστες θα ενσωματωθούν στην ελληνική κοινωνία, είναι απαραίτητο να εξετασθεί από ένα κοινωνικό, ανθρωπολογικό και νομικό πλαίσιο.

Κοινωνιολογικές μελέτες για την ελληνική κοινωνία σε σχέση με αυτό το νέο κίνημα της μετανάστευσης, αναλύουν τις συνθήκες υποδοχής και αποδοχής, ή του κοινωνικού αποκλεισμού των μεταναστών. Η πλειοψηφία των μελετών επικεντρώνεται μόνο στον κοινωνικό αποκλεισμό των μεταναστών, υποστηρίζοντας ότι η πηγή αυτού του φαινομένου είναι οι εθνικιστικές αντιλήψεις των ελληνικών γηγενών.

Υπάρχουν διάφοροι περιορισμοί όσον αφορά το νομικό πλαίσιο, που θεσπίστηκε με τρόπους με τους οποίους οι αρχές και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις δεν μπορούν να συμβιβαστούν με τον ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα. Οι υφιστάμενοι νόμοι δεν ενθαρρύνουν την κινητοποίηση των μεταναστών και έτσι έρχονται σε επαφή με δημοτικά γραφεία κυρίως για την έκδοση ή ανανέωση αδειών εργασίας και για να εκτελέσουν πολιτικούς γάμους.

Η εθνική κινητοποίηση στην Ελλάδα έχει τρεις βασικές μορφές: τον σχηματισμό κοινωνικών δικτύων, τη δημιουργία εθνικών ενώσεων, καθώς και την εξάρτηση από μη-κυβερνητικές οργανώσεις, που λειτουργούν ως μεσολαβητές μεταξύ των αρχών και των μεταναστών.

Οι δραστηριότητες και η συμπεριφορά των μεταναστών δεν αντιστοιχούν με τα πρότυπα της ελληνικής κοινωνίας. Δεδομένου ότι οι Έλληνες αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως μία πολιτισμικά ομοιογενής ομάδα, έχουν την τάση να σκέφτονται τους ξένους πληθυσμούς που φθάνουν ως αμετάβλητους, χωρίς δυνατότητες για δημιουργική δράση και ελάχιστες πιθανότητες για την επίτευξη της κοινωνικής και πολιτικής αυτονομίας. Εν κατακλείδι, η ένταξη των μεταναστών προχωρά πολύ αργά, αν όχι καθόλου (Παπαγεωργίου & Τσιρώνης, 2013).

4.3.3 Ρατσισμός και Ξενοφοβία

Σύμφωνα με ορισμένους συγγραφείς, υπάρχει μια γενική αλλαγή στην νοοτροπία, που προκύπτει από τα οικονομικά προβλήματα και τις ξενοφοβικές πολιτικές συζητήσεις που οδηγούν στο ρατσισμό και την ξενοφοβία. Σύμφωνα με τους συγγραφείς, οι προϋποθέσεις για τη γέννηση και την άνοδο της ξενοφοβίας στην Ελλάδα προέρχεται από: α) τα γκέτο των μεταναστών που δημιουργούνται γύρω από ή εντός των αστικών κέντρων, β) η αύξηση της ανεργίας και η επαγγελματική ανασφάλεια, γ) τα χαρακτηριστικά ομοιογένειας της ελληνικής κοινωνίας σε σχέση με άλλες πολυεθνικές κοινωνίες, όπου η εθνο-γενεαλογική αρχή της εθνικότητας οδηγεί σε αποκλεισμό και δ) ο συνδυασμός των χρονικών και ποσοτικών στοιχείων όταν γίνεται η μετανάστευση σε σύντομο χρονικό διάστημα και ο αριθμός των μεταναστών είναι τόσο μεγάλος ώστε να είναι "ορατός" για το μεγαλύτερο μέρος της κοινωνίας.

Σύμφωνα με τους Πανούση, Δημόπουλο και Καρύδη (1994), οι μετανάστες θα πρέπει να θεωρηθούν ως συλλογικά θύματα. Οι δύσκολες κοινωνικό-πολιτικές συνθήκες τους έκαναν να φύγουν από τη χώρα τους και ήρθαν στην Ελλάδα, όπου αντιμετωπίζουν ένα νομικό πλαίσιο που δεν προβλέπει ή προστατεύει τους παράνομους μετανάστες, καθώς και την κατάχρηση από τους εργοδότες.

Ο Ψημμένος (1995) προέβη σε ανάλυση από 350 συνεντεύξεις Αλβανών μεταναστών που ζουν στην Αθήνα. Σύμφωνα με αυτές τις συνεντεύξεις δύο αλβανικά γκέτο έχουν δημιουργηθεί στο κέντρο της Αθήνας. Η πλειοψηφία αυτών των μεταναστών ζουν σε μέρη όπου η ελληνική πολιτεία είναι απύσχα. Κατοικούν σε υποβαθμισμένα παλιά ξενοδοχεία, όπου υπάρχουν πολλά προβλήματα υγιεινής, ενώ πολλές από αυτές τις κατοικίες δεν έχουν θέρμανση. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων Αλβανών μεταναστών ήταν ανειδίκευτοι εργάτες, που απασχολούνταν σε προσωρινή βάση και χωρίς άδεια εργασίας.

Η ρατσιστική συμπεριφορά που υπάρχει στην Ελληνική κοινωνία απέναντι στους μετανάστες πολλές φορές ενισχύεται από τα μέσα ενημέρωσης και την αστυνομία, που συμβάλλουν στην ανάπτυξη της ιδέας ότι οι μετανάστες είναι οι κύριοι υπεύθυνοι για την αύξηση της εγκληματικότητας στην Ελλάδα. Ο Παύλου (2001) δίνει έναν εκτενή σχολιασμό της ρατσιστικής διατύπωσης κατά των μεταναστών που χρησιμοποιούνται από τα μέσα ενημέρωσης στη Θεσσαλονίκη. Τα ΜΜΕ τείνουν να παρουσιάζουν ορισμένες εθνικές ομάδες (κυρίως Αλβανούς) ως τους κύριους υπόπτους για την άνοδο της εγκληματικότητας στη χώρα. Οι αστυνομικοί επίσης συμβάλλουν με τις δηλώσεις τους για τη δημιουργία των στερεοτύπων εναντίον ομάδων μεταναστών. Υπάρχουν επίσης ορισμένα στοιχεία των «κατασκευασμένων» ειδήσεων που αφορούν ειδικά την

εγκληματικότητα των Αλβανών. Χωρίς κανένα αποδεικτικό στοιχείο ο βασικός ύποπτος για μια ληστεία ή δολοφονία τις περισσότερες φορές θεωρείται ότι είναι ένας Αλβανός μετανάστης.

Σύμφωνα με έρευνα του Ευρωβαρόμετρου σχετικά με τις διακρίσεις, διαπιστώνεται ότι το 80% των Ελλήνων πολιτών – έναντι 64% του κοινοτικού μέσου όρου- θεωρεί ότι η οικονομική ύφεση θα οδηγήσει σε περισσότερες διακρίσεις στην αγορά εργασίας. Επιπλέον, στην Ελλάδα καταγράφονται ποσοστά ρεκόρ μεταξύ αυτών που ανησυχούν ότι η ύφεση θα οδηγήσει σε περισσότερες διακρίσεις λόγω εθνοτικής καταγωγής (με 83% - έναντι 57% του κοινοτικού μέσου όρου). Από τις πιο διαδεδομένες μορφές διάκρισης στην Ελλάδα είναι η λόγω εθνοτικής καταγωγής (71%), ενώ στον τομέα της εργασίας το χρώμα του δέρματος, ως κριτήριο διάκρισης κατά τη διαδικασία πρόσληψης, φτάνει στο 46% (Ευρωβαρόμετρο, 2009).

Ο κοινωνικός ρατσισμός και η ξеноφοβία επιβάλλονται από τα μέσα ενημέρωσης, χρησιμοποιώντας συχνά το επιχείρημα της «υποβάθμισης της πόλης». Κάθε είδος συγκέντρωσης μεταναστών σε ένα σημείο της πόλης δημιουργεί το φόβο μιας αόριστης απειλής. Αυτό που φαίνεται να ενοχλεί περισσότερο τους ντόπιους όμως, είναι η ορατή φτώχεια από τους άστεγους που περιφέρονται γύρω από την πόλη.

Η Ελλάδα πρέπει να αποδεχθεί το γεγονός ότι εντός των συνόρων της υπάρχουν πλειονότητα εθνικών κοινοτήτων και θρησκευτικών πεποιθήσεων και ότι πρέπει να υπάρχει ανάπτυξη προγραμμάτων ένταξης για να φιλοξενήσει την εθνοτική και θρησκευτική ποικιλομορφία που έχει προκύψει στη χώρα. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και οι πολιτικοί πρέπει να αλλάξουν την στάση που διατηρούν που συμβάλλει στην αύξηση των ξеноφοβικών αισθημάτων και πρακτικών κατά των μεταναστών. Από την άλλη πλευρά, οι εθνοτικές μειονοτικές ομάδες πρέπει να προσπαθήσουν να αναπτύξουν στρατηγικές για την αντιμετώπιση της απειλής του λόγου και τις πολιτικές του αποκλεισμού (Αφουξενίδης κ.α., 2012).

Παρά τους ισχυρισμούς για το αντίθετο, δεν υπάρχουν ισχυρά αποδεικτικά στοιχεία ότι ο ρατσισμός και η ξеноφοβία υπάρχουν μεταξύ του ελληνικού πληθυσμού. Φυσικά, πάντα υπήρχαν και θα υπάρχουν περιστατικά ρατσιστικής και ξеноφοβικής συμπεριφοράς Ελλήνων σε μετανάστες. Η προβολή των περιστατικών αυτών από τα ΜΜΕ και η διάσταση ή όχι που θα δοθεί, διαμορφώνουν ακραίες αντιλήψεις στην κοινωνία και το περιβάλλον της οικονομικής στενότητας και κρίσης ευνοεί τα αποτελέσματα αυτά. Ωστόσο, όταν τα περιστατικά αυτά απομονώνονται, δεν αποτελούν τη βάση για το επιχείρημα ότι η ελληνική κοινωνία συνολικά και με τους νόμους και τους θεσμούς της δείχνει σημάδια εκτεταμένης ρατσιστικής και ξеноφοβικής συμπεριφοράς.

4.4 Συμπεράσματα

Αναμφίβολα, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η μετανάστευση είναι ένα φαινόμενο που επηρεάζει και θα συνεχίσει να επηρεάζει ποικιλοτρόπως τόσο τα ίδια τα άτομα που αποφασίζουν να μεταναστεύσουν όσο και τις οικογένειες τους, αλλά και τις χώρες προέλευσης και υποδοχής αυτών. Οι επιπτώσεις του φαινομένου διαφαίνονται τόσο στο οικονομικό όσο και στο κοινωνικό-πολιτισμικό επίπεδο. Ωστόσο, είναι αρκετά δύσκολο να μιλήσουμε σε γενικό επίπεδο για τις θετικές ή τις αρνητικές επιπτώσεις της μετανάστευσης, καθώς αυτές διαμορφώνονται αναλόγως το χρόνο, το χώρο, τις συνθήκες και τις συγκυρίες όπου εκδηλώνεται το φαινόμενο. Με άλλα λόγια, η μετανάστευση μπορεί να έχει θετικές συνέπειες για μια χώρα, για μια άλλη όμως αρνητικές. Ή μπορεί ως φαινόμενο να έχει θετικές συνέπειες σε ένα από τα επίπεδα που αναφέραμε παραπάνω (πχ οικονομικό) και σε κάποιο να έχει αρνητικές (πχ κοινωνικό-πολιτισμικό).

Με δεδομένες τις προαναφερθείσες δυσκολίες θα λέγαμε ότι σημαντικότερο παράγοντα στις επιπτώσεις της μετανάστευσης για όλα τα εμπλεκόμενα μέρη παίζει ο βαθμός ενσωμάτωσης των μεταναστών στη χώρα υποδοχής. Όσο πιο ομαλή είναι αυτή η διαδικασία και ανοιχτή-ανεκτική η κοινωνία της χώρας υποδοχής τόσο πιο θετικές είναι και οι συνέπειες της μετανάστευσης για τους ίδιους τους μετανάστες, οι οποίοι προσαρμόζονται πιο εύκολα και φιλειρηνικά στη νέα πραγματικότητα αλλά και για τις χώρες προέλευσης, οι οποίες αποκομίζουν οφέλη όπως τα εμβάσματα, η μεταφορά τεχνογνωσίας κλπ. και για τις χώρες υποδοχής, οι οποίες ωφελούνται ποικιλοτρόπως πχ μέσα από το χαμηλό κόστος παραγωγής, τη διατήρηση της κοινωνικής και πολιτισμικής τους συνοχής κλπ. Η διαδικασία της ενσωμάτωσης στις κοινωνίες των χωρών υποδοχής είναι το αποτέλεσμα ποικίλων παραγόντων, όπως η διαδικασία εκμάθησης της γλώσσας της χώρας υποδοχής, οι ευκαιρίες για την απόκτηση ενός ικανοποιητικού εισοδήματος, οι ευκαιρίες για καλύτερη εκπαίδευση, η επέκταση της πολιτειακής και πολιτικής συμμετοχής και η πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες.

Στην πράξη, όμως, παρά το γεγονός ότι οι περισσότερες χώρες έχουν στη διάθεση τους τα νομικά όργανα για να διευκολύνουν και να διαφυλάσσουν την ενσωμάτωση των μεταναστών στις χώρες υποδοχής, αυτή η διαδικασία απαιτεί σημαντικούς πόρους, ενώ παρουσιάζει και κοινωνικές και πολιτισμικές προκλήσεις για τους ίδιους τους μετανάστες και τις κοινωνίες των χωρών υποδοχής. Τα προγράμματα ενσωμάτωσης των μεταναστών ανά τον κόσμο παρουσιάζουν ποικίλους βαθμούς επιτυχίας. Σε γενικές γραμμές φαίνεται πως οι περιοριστικές μεταναστευτικές πολιτικές συμπίπτουν με τη μείωση των προγραμμάτων και των δημοσίων υπηρεσιών που αφορούν τους μετανάστες. Το γεγονός αυτό τείνει να οδηγήσει σε μια διαρκή όξυνση του κοινωνικού κατακερματισμού.

Όλα τα παραπάνω μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η μετανάστευση ως φαινόμενο, τα αίτια, οι συνέπειες της και οι πολιτικές για την διαχείριση της θα συνεχίσουν να αποτελούν αντικείμενο μελέτης και έρευνας. Οι εξελίξεις είναι συνεχείς και ποικίλες, τα αποτελέσματα διαφέρουν από χώρα σε χώρα και κατ' ουσίαν πρόκειται για ένα άκρως πολυδιάστατο και πολύπλοκο φαινόμενο που φαίνεται πως θα απασχολήσει αρκετά τις μελλοντικές γενιές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση :

- Αφουξενίδης, Α., Σαρρής, Ν., Τσακιρίδη, Ολ. (2012) *Ένταξη των μεταναστών: Αντιλήψεις, Πολιτικές, Πρακτικές*, Αθήνα : ΕΚΚΕ (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών)
- Δεδούση, Ε (2013) *Η μετανάστευση στην Ελλάδα- Παροχή Υπηρεσιών σε Μετανάστες*, Τρίπολη, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου Τμήμα Οικονομικών Επιστημών
- Ευρωβαρόμετρο, (2009) Διακρίσεις στην Ε.Ε., Βρυξέλλες 9/11/2009, διαθέσιμο : http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_317_en.pdf
- Έμκε-Πουλοπούλου, Η. (2007) *Η μεταναστευτική πρόκληση*, Αθήνα: εκδ. Παπαζήση
- Καβουνίδη, Τ., Κόντης, Α., Λιανός, Θ., Φακιολάς, Ρ. (2008) *Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρίες Πολιτικές Προοπτικές*, τόμος Α΄, Αθήνα: εκδ. ΙΜΕΠΟ.
- Καβουνίδη, Τ. (2002) *Τα χαρακτηριστικά των μεταναστών*, Αθήνα: εκδ. Σάκκουλα
- Κανελλόπουλος, Κ., Κουσουλάκος, Ι., Ράπανος, Β. (1995) *Παραοικονομία και φοροδιαφυγή: μετρήσεις και οικονομικές επιπτώσεις*, Αθήνα: ΚΕΠΕ (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών)
- Κανελλόπουλος, Κ., Γρέγου, Μ., Πετραλίας, Α. (2006) *Παράνομοι μετανάστες στην Ελλάδα: Κρατικές πολιτικές, τα χαρακτηριστικά και η κοινωνική τους θέση*, Αθήνα: ΚΕΠΕ (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών)
- Καρύδης, Β. (1996) *Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα. Ζητήματα θεωρίας και Αντιεγκληματικής Πολιτικής*, Αθήνα: εκδ. Παπαζήσης
- Κασίμης, Χ. (2007) *Οι διαστάσεις του μεταναστευτικού φαινομένου και οι αντιφάσεις της μεταναστευτικής πολιτικής*, στο Κοντιάδης, Ξ., Παπαθεοδώρου, Θ. *Η Μεταρρύθμιση της Μεταναστευτικής Πολιτικής*, Αθήνα: εκδ. Παπαζήσης
- Κόντης, Α., Ζωγραφάκης, Σ., Μητράκος, Θ. (2006) *Οι οικονομικές επιπτώσεις της απασχόλησης των μεταναστών κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν, στο Εργασία και πολιτική στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, Αθήνα: εκδ. ΙΜΕΠΟ (Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής)

- Λαμπριανίδης, Λ., Λυμπεράκη, Α. (2001) *Αλβανοί μετανάστες στη Θεσσαλονίκη – Διαδρομές ευημερίας και παραδρομές δημόσιας εικόνας*, Θεσσαλονίκη: εκδ. Παρατηρητής
- Λιανός, Θ., Μπένος, Θ. (2003) *Η εγκληματικότητα των αλλοδαπών: Τα στατιστικά δεδομένα*, Αθήνα: ΚΕΠΕ (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών)
- Λιανός, Θ., Καβουνίδη, Τ. (2006) *Οι τάσεις των μεταναστών στην αποστολή εμβασμάτων*, στο *Οικονομικά Συστήματα Αναπτυξιακές Πολιτικές και Στρατηγικές των επιχειρήσεων στην εποχή της Παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα: εκδ. Παπαζήσης
- Λιανός, Θ., Κανελλόπουλος, Κ., Γρέγου, Μ., Γκέμι, Έ. και Παπακωνσταντίνου, Π. (2008) *Εκτίμηση του όγκου των αλλοδαπών που διαμένουν παράνομα στην Ελλάδα*, Αθήνα: εκδ. ΙΜΕΠΟ (Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής)
- Μακρυδημήτρης, Α. (2006) *Κράτος των πολιτών, Προβλήματα Μεταρρύθμισης και εκσυγχρονισμού*, Αθήνα: εκδ. Λιβάνη
- Μαράτου-Αλιπράντη, Λ., Γκαζόν, Ε. (2005) *Μετανάστευση και υγεία-πρόνοια. Αποτίμηση της υπάρχουσας κατάστασης – Προκλήσεις και προοπτικές βελτίωσης*, Αθήνα: εκδ. ΕΚΚΕ (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών)
- Μουσούρου, Λ.Μ. (2003) *Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη*, Αθήνα: εκδ. Gutenberg
- Μπάγκαβος, Χ., Παπαδοπούλου, Δ. (2003) *Μεταναστευτικές Τάσεις και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική*, Αθήνα: εκδ. ΙΝΕ-ΓΣΕΕ (Ινστιτούτο Εργασίας)
- Μπάγκαβος, Χ., Παπαδοπούλου, Δ. (2006) *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Αθήνα: εκδ. Gutenberg
- Πανούσης, Γ., Δημόπουλος, Χ., Καρύδης, Β. (1994) *Θεματολογικά κείμενα*, Αθήνα: εκδ. Σάκκουλα
- Παπαγεωργίου, Ν., Τσιρώνης, Χ. (2013) *Φύλο Μετανάστευση και Οικονομική κρίση στην Ελλάδα : Η τρέχουσα συζήτηση*, στο *Πολιτισμός και έρευνα*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Δίκτυο Πρωταγόρας
- Παύλου, Μ. (2001) *Οι λαθρέμποροι του φόβου : Ρατσιστικός λόγος και μετανάστες στον τύπο μιας υποψήφιας Μητρόπολης*, στο *Μαρβάκης, Α., Παρσάνογλου, Δ., Παύλου, Μ. Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα: εκδ. Ελληνικά Γράμματα

- Πετράκου, Η., Κόντης, Α., Οικονόμου, Μ., Ζαμπέλης, Π., Νικολόπουλος, Π., Κεχαγιά, Α. (2007) *Αναλυτική μελέτη για τις επιπτώσεις του μεταναστευτικού φαινομένου στην κοινωνική ασφάλιση*, Αθήνα: εκδ. ΙΜΕΠΟ (Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής)
- Πετρινώτη, Ξ. (1993) *Η μετανάστευση προς την Ελλάδα*, Αθήνα: εκδ. Οδυσσέας
- Τριανταφυλλίδου, Α. (2005) *Ελληνική Μεταναστευτική Πολιτική : Προβλήματα κατευθύνσεις*, Αθήνα: εκδ. ΕΛΙΑΜΕΠ (Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής)
- Τριανταφυλλίδου, Α. (2006) *Μετανάστες και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στην Ελλάδα*, Αθήνα: εκδ. ΕΛΙΑΜΕΠ
- Φακιολάς, Ρ. (2005) *Η επιδίωξη κοινής πολιτικής μετανάστευσης στη Ε.Ε., Τάσεις: Ετήσια Οικονομική Επισκόπηση*, Αθήνα: εκδ. Επιλογή
- Ψημμένος, Ι. (1995) *Μετανάστευση από τα Βαλκάνια, Κοινωνικός αποκλεισμός στην Αθήνα*, Αθήνα: εκδ. Παπαζήσης

Ξενογλώσση :

- Cavounidi, J. (2006) *Labour Market of migration : Employment structures and the case of Greece*, International Migration Review, Vol 40
- Drydakis, N. (2012) *The effect of ethnic identity on the employment of immigrants*, Institute for the Study of Labour, IZA DP No 6314
- Kasimis, C., Papadopoulos, A.G. (2005) *The Multifunctional Role of Migrants in Greek Countryside : Implications for Rural Economy and Society*, Journal of Ethnic and Migration Studies Vol 31
- Labrianidis, L., Hatziprokopiou, P. (2005) *Albanian return migration: migrants tend to return to their country of origin after all*, στο R. King, N. Mai, και S. Schwandner-Sievers (eds.), *The New Albanian Migration*, Brighton: εκδ. Sussex Academic Press
- Lianos, T., Sarris, A., Katseli, L. (1996) *Illegal immigration and local labour markets: the case of Northern Greece*, International Migration Review, Vol 34
- Lianos, T. (2004) *The impact of immigration on Greece's society*, Athens, European Migration Network

- Markova, E., Sarris, A. (1997) *The performance of Bulgarian Illegal Immigrants in the Greek Labour Market*, South European Society and Politics 2
- Maroukis, T. (2005) *Albanian migrants in Greece : Transcending 'borders' in development*, Journal of Southern Europe and the Balkans 7
- Sarris, A., Zografakis, S. (1999) *A Computable General Equilibrium Assessment of the Impact of Illegal Immigration on the Greek Economy*, Journal of Population Economics, Vol 12
- Triandafyllidou, A., Maroukis, T. (2008) *Irregular Migration Flows and the Management of the EU's Southern Maritime Borders: The Case of the Greek Islands*, στο Documentos CIDOB Migraciones, No. 16, Βαρκελώνη: CIDOB.

Ιστότοποι :

- Υπουργείο Εξωτερικών, *Πρόγραμμα της Στοκχόλμης (2010 - 2014)*. <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/europaikos-horos-dikaiosinis-eleutherias-kai-asfaleias.html?page=3> .Αντλήθηκε στις 27.06.2014
- Φρατσέα, Λ.-Μ. (2012) *Απασχόληση και Ένταξη Μεταναστών στις τοπικές κοινωνίες*. <http://hdl.handle.net/10329/5075> . Αντλήθηκε στις 25.05.2014

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1 : Ξένος πληθυσμός στην Ελλάδα

Προέλευση	Πληθυσμός	% Συνόλου
Αλβανία	438.036	57,5%
Βουλγαρία	35.104	4,6%
Γεωργία	22.875	3,0%
Ρουμανία	21.994	2,9%
Ην. Πολιτείες Αμερικής	18.140	2,4%
Ρωσία	17.535	2,3%
Κύπρος	17.426	2,3%
Ουκρανία	13.616	1,8%
Ην. Βασίλειο	13.196	1,7%
Πολωνία	12.831	1,7%
Γερμανία	11.806	1,5%
Πακιστάν	11.130	1,5%
Αυστραλία	8.767	1,2%
Τουρκία	7.881	1,0%
Αρμενία	7.742	1,0%
Αίγυπτος	7.448	1,0%
Ινδία	7.216	0,9%
Ιράκ	6.936	0,9%
Φιλιππίνες	6.478	0,8%
Καναδάς	6.049	0,8%
Ιταλία	5.825	0,8%
Συρία	5.552	0,7%
Μολδαβία	5.176	0,7%
Άλλο	53.432	7,0%
Σύνολο :	762.191	100,0%

Πηγή :

ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απογραφή πληθυσμού 2001

Πίνακας 2 : Επίπεδα παραγωγικότητας των νόμιμων και παράνομων μεταναστών σε σύγκριση με εκείνα των παρόμοια ειδικευμένων Ελλήνων

	Ίδια ή μεγαλύτερα		Χαμηλότερα κατά 0-20%		Χαμηλότερα κατά 20-40%		Χαμηλότερα κατά >40%	
	νόμιμοι	παράνομοι	νόμιμοι	παράνομοι	νόμιμοι	παράνομοι	νόμιμοι	παράνομοι
Νομαρχία								
Θεσσαλονίκη	33,3	16,7	66,7	0,0	0,0	50,0	0,0	33,3
Πέλλα	25,0	33,3	25,0	8,3	41,7	33,3	8,3	25,0
Ημαθία	26,3	20,0	52,6	30,0	21,0	45,0	0,0	5,0

Πηγή : Lianos, T., Sarris, A., Katseli, L. (1996). *Illegal immigration and local labour markets: the case of Northern Greece*

Πίνακας 3 : Οι μισθοί των διαφόρων κατηγοριών εργαζομένων όπως αναφέρονται από αγρότες (σε χιλιάδες δραχ)

	Μισθοί		Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης	
	Ημέρα	Μήνας	Ημέρα	Μήνας
Ειδικευμένοι Έλληνες εργάτες	5,0	153,0	1,8	52,0
Ανειδίκευτοι Έλληνες εργάτες	4,3	112,3	1,5	0,0
Ειδικευμένοι νόμιμοι μετανάστες	4,6	137,5	1,2	30,0
Ανειδίκευτοι νόμιμοι μετανάστες	0,0	109,5	0,0	0,0
Ειδικευμένοι παράνομοι μετανάστες	2,5	99,2	0,0	0,0
Ανειδίκευτοι παράνομοι μετανάστες	3,5	125,0	0,0	0,0

Πηγή : Lianos, T., Sarris, A., Katseli, L. (1996). *Illegal immigration and local labour markets: the case of Northern Greece*

Πίνακας 4 : Σύνολο εισφορών / Σύνολο αποδοχών σε %

Υπηκοότητα	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Ελληνική	37.3%	38.8%	37.8%
Αλλοδαπή	43.5%	42.3%	43.1%
Αλβανική	45.1%	44.0%	44.8%
Σύνολο (Έλληνες και Αλλοδαποί)	37.6%	39.0%	38.2%

Πηγή : Μαράτου-Αλιμπράντη και Γκαζόν, (2005)